

วารสารนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
THAMMASAT LAW JOURNAL

ชื่อเรื่อง: ดอกเบี้ยเงินกู้ ถึงเวลาที่ต้องแก้?

ชื่อผู้แต่ง: พิชยามนต์ จารีกสุนทรสกุล

การอ้างอิงที่แนะนำ: พิชยามนต์ จารีกสุนทรสกุล, “ดอกเบี้ยเงินกู้ ถึงเวลาที่ต้องแก้?”, (2564) 3
วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 418.

ผู้สนับสนุนหลัก

**SATYAPON
& PARTNERS**
THAILAND Intellectual Property Law Firm

Tax and Legal Counsellors

Seri Manop & Doyle

**Baker
McKenzie.**

SAIJO DENKI

ร่วมกับ

บริษัท ซัยโจ เด็นกิ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด สมาคมนิติศาสตร์ มธ.

ผู้สนับสนุนร่วม

โครงการวารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง

เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 โทร. 02 613 2169 อีเมล tu.lawjournal@tu.ac.th

ดอกเบี้ยเงินกู้ ถึงเวลาที่ต้องแก้ไข?

Is It Time to Review Loan Interest Rate?

พิชยามนต์ จารึกสุนทรสกุล

นักกฎหมายกฤษฎีกาชำนาญการ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

Pichayamon Jarueksoontornsakul

Senior Professional Counsel, Office of the Council of State

วันที่รับบทความ 3 มิถุนายน 2564; วันที่แก้ไขบทความ 14 กันยายน 2564; วันที่ตอบรับบทความ 23 กันยายน 2564

บทคัดย่อ

เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2564 ได้มีการตราพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 11 เมษายน 2564 เป็นต้นไป โดยมีสาระสำคัญเป็นการแก้ไขปรับปรุงอัตราดอกเบี้ยที่มีกำหนดโดยนิติกรรมหรือโดยบทกฎหมายอันขัดแย้งตามมาตรา 7 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และอัตราดอกเบี้ยผิดนัดตามมาตรา 224 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ รวมถึงกำหนดฐานการคำนวณดอกเบี้ยผิดนัดชำระหนี้ในหนี้ที่เจ้าหนี้ให้ลูกหนี้ผ่อนชำระเป็นงวด (เพิ่มมาตรา 224/1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) โดยมีเจตนารมณ์ในการช่วยเหลือและคุ้มครองลูกหนี้ อย่างไรก็ตาม อัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงิน ตามมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิได้ถูกแก้ไขในครั้งนี้อย่างไรก็ดี ผู้เขียนได้พิจารณาจากความเป็นมาของอัตราดอกเบี้ยของไทย เห็นได้ว่าอัตราดอกเบี้ยที่กำหนดในมาตรา 7 และมาตรา 224 มีความสัมพันธ์กับอัตราดอกเบี้ยที่กำหนดในมาตรา 654 ประกอบกับเมื่อพิจารณาเจตนารมณ์และบทบัญญัติกฎหมายต่างประเทศที่นำมาพิจารณาในการยกร่างพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 ผู้เขียนมีความเห็นว่า สมควรที่จะแก้ไขอัตราดอกเบี้ยตามมาตรา 654 เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป

คำสำคัญ: ดอกเบี้ย, ดอกเบี้ยเงินกู้, ดอกเบี้ยเกินอัตรา, เงินกู้, ยืมเงิน, มาตรา 654

Abstract

On 10th April 2021, the Emergency Decree Amending the Civil and Commercial Code B.E. 2564 (2021) was published in the Government Gazette coming into force on 11th April 2021. The essence of the Emergency Decree is to revise the interest rate which is not determined by a juristic act or by any legal provisions, under Section 7 of the Civil and Commercial Code, and the default interest rate under Section 224 of the Civil and Commercial Code. The Emergency Decree also prescribes the base for calculating default interest on the debt to be paid by the debtor in installments. (Section 224/1 of the Civil and Commercial Code was added) The rationale of this decree is to assist and protect debtors. Nonetheless, the maximum interest rate in a loan agreement under Section 654 of the Civil and Commercial Code was left untouched by this amendment. After considering the historical context of the interest rate in Thailand, the author concludes that the interest rates under Section 7 and Section 224 are related to the interest rate under Section 654. Moreover, examining the rationale and the provisions of foreign laws that had been surveyed when drafting the Emergency Decree, the author is of the view that it is time to adjust the loan interest rate under 654 of the Civil and Commercial Code to be consistent with social and economic situations.

Keywords: interest, loan interest rate, usury, loan, moneylending, section 654

บทนำ

ปัจจัยสี่เป็นสิ่งที่หาบกันได้อยู่แล้วว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต แต่การเข้าถึงปัจจัยสี่ในยุคปัจจุบันได้นั้นต้องอาศัย “เงิน” ซึ่งเป็นที่ใช้วัดราคาในการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันและใช้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย การลงทุนเป็นวิธีการหนึ่งที่เป็น การเพิ่มมูลค่าของเงินที่ตนถือครอง โดยการลงทุนอาจเป็นการนำเงินไปซื้อหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ ซื้อกิจการ ซื้ออสังหาริมทรัพย์ หรือฝากในบัญชีเงินฝากที่ธนาคารพาณิชย์ เป็นต้น ซึ่งทำให้ผู้ลงทุนได้รับผลตอบแทนจากการลงทุน และ “ดอกเบี้ย” (interest) เป็นผลตอบแทนประเภทหนึ่งที่ได้รับจากการลงทุน

การกำหนดอัตราดอกเบี้ยในนิติกรรมของประชาชน โดยหลักเป็นไปตามหลักเสรีภาพในการทำสัญญา (freedom of contract) ซึ่งมาจากแนวความคิดทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ในศตวรรษที่ 18 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงความคิดทางเศรษฐศาสตร์ย่อมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมาย กล่าวคือ เมื่อแนวความคิดที่ต้องการให้ปัจเจกชนมีอิสระในการทำกิจกรรมในด้านต่าง ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม จึงมีแนวความคิดทางนิติศาสตร์ว่ารัฐไม่ควรออกกฎหมายเพื่อเข้าไปแทรกแซงในการทำสัญญาของปัจเจกชน ปัจเจกชนควรมีอิสระในการทำสัญญา อย่างไรก็ตามเสรีภาพในการทำสัญญาต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน (public policy) ด้วย อันเป็นเหตุให้รัฐต้องมีกฎหมายกำหนดอัตราดอกเบี้ยและกฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา (usury law) เพื่อป้องกันการเรียกดอกเบี้ยในอัตราที่สูงเกินสมควร

ประเทศไทยมีกฎหมายสำคัญที่เป็นหลักในการกำหนดอัตราดอกเบี้ย คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งอัตราดอกเบี้ยที่กำหนดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้บังคับมาตั้งแต่วันที่ 11 พฤศจิกายน 2468 โดยไม่เคยมีการแก้ไขแต่อย่างใด ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 เป็นต้นมา ทำให้อัตราดอกเบี้ยที่กำหนดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์และสภาพเศรษฐกิจของประเทศไทย อันทำให้ลูกหนี้ได้รับความเดือดร้อนจากภาระดอกเบี้ยเกินสมควร สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (โดยคณะกรรมการพัฒนากฎหมาย) จึงได้เสนอร่างกฎหมายแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ย เพื่อให้เป็นไปตามมาตรา 77¹ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่กำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐ ให้รัฐมีกฎหมายเพียงเท่าที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพโดยไม่ชักช้าเพื่อไม่ให้เป็นภาระแก่ประชาชน โดยร่างกฎหมายที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเสนอในชั้นแรกปรากฏในรูปแบบร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (เรื่องเสร็จที่

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 77 “รัฐพึงจัดให้มีกฎหมายเพียงเท่าที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพโดยไม่ชักช้าเพื่อไม่ให้เป็นภาระแก่ประชาชน และดำเนินการให้ประชาชนเข้าถึงตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ได้โดยสะดวกและสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง...”

262/2564) แต่ในขั้นการพิจารณาของคณะรัฐมนตรี กระทรวงการคลังได้เสนอให้ปรับปรุงเป็นกฎหมายระดับพระราชกำหนด ตามข้อสังเกตของคณะกรรมการพัฒนากฎหมาย² ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2564³ เห็นชอบตามที่กระทรวงการคลังเสนอ และได้มีการตราเป็นพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2564 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 11 เมษายน 2564 เป็นต้นไป

พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 มีสาระสำคัญเป็นการปรับปรุง (1) อัตราดอกเบี้ยในกฎหมาย ซึ่งได้แก่ (1.1) อัตราดอกเบี้ยที่มีได้กำหนดโดยนิติกรรมหรือโดยบทกฎหมายอันขัดแย้ง (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 7) และ (1.2) อัตราดอกเบี้ยผิดนัด (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 224) และ (2) กำหนดฐานการคำนวณดอกเบี้ยผิดนัดชำระหนี้ในหนี้ที่เจ้าหนี้ให้ลูกหนี้ผ่อนชำระเป็นงวด (เพิ่มมาตรา 224/1) อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่าสมควรแก้ไขบทบัญญัติเกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินตามมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้สอดคล้องกับการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 ในครั้งนี้ด้วย

บทความนี้ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ได้แก่ (1) ที่มาของแนวคิดในการเรียกดอกเบี้ย และวิวัฒนาการของกฎหมายกำหนดอัตราดอกเบี้ย (2) ประเภทของอัตราดอกเบี้ยในกฎหมาย

² คณะกรรมการพัฒนากฎหมายมีข้อสังเกตว่า เนื่องจากในขณะนี้ประชาชนและธุรกิจขนาดเล็กและขนาดย่อมจำนวนมาก ที่ได้รับความเดือดร้อนจากการตกเป็นผู้ผิดนัดชำระหนี้อันเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดจากสภาวะการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จึงสมควรเสนอคณะรัฐมนตรีให้พิจารณานำหลักการในร่างพระราชบัญญัติขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงตราเป็นพระราชกำหนด เพื่อช่วยเหลือลูกหนี้ที่ได้รับความเดือดร้อนโดยเร่งด่วน และเพื่อประโยชน์ ในอันที่จะรักษาความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศตามความในมาตรา 172 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้งนี้ ในขณะที่ผู้เขียนกำลังเขียนบทความนี้ นายอภิชน จันทเสน อยู่ระหว่างการเขียนบทความเรื่อง “การปรับปรุงอัตราดอกเบี้ยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตามแนวทางมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” ซึ่งจะกล่าวถึงความเป็นมาของพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564.

³ หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ส่วนที่ 3 ตอนที่ 3 นร 0503/14307 ลงวันที่ 24 มีนาคม 2564 ถึงสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา แจ้งว่า ในคราวประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2564 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเสนอว่า ตามที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2564 เห็นชอบร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ตามที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเสนอ และให้ส่งคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรพิจารณา ก่อนเสนอสภาผู้แทนราษฎรต่อไป นั้น กระทรวงการคลังพิจารณาแล้ว เห็นว่า การปรับปรุงอัตราดอกเบี้ยที่มีได้กำหนดโดยนิติกรรมหรือโดยบทกฎหมายอันขัดแย้งและอัตราดอกเบี้ยผิดนัดที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยการตราเป็นพระราชบัญญัติอาจไม่ทันต่อการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในปัจจุบัน ซึ่งได้ประสบผลกระทบอย่างกว้างขวางจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สมควรที่จะช่วยเหลือลูกหนี้ซึ่งเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมรวมทั้งประชาชนทั่วไปจากสถานการณ์ดังกล่าวโดยเร่งด่วน จึงเป็นกรณีที่จะต้องรักษาความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ และเป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนที่ต้องตราเป็นพระราชกำหนดตามมาตรา 172 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งคณะรัฐมนตรีพิจารณาแล้ว ลงมติ (1) เห็นชอบตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเสนอ และ (2) อนุมัติให้ถอนร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรและให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาปรับปรุงเป็นกฎหมายระดับพระราชกำหนดตามมาตรา 172 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แล้วดำเนินการต่อไปได้.

- (3) อัตราดอกเบี้ยตามกฎหมายของต่างประเทศ (4) อัตราดอกเบี้ยตามกฎหมายไทย และ
(5) บทวิเคราะห์อัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินสมควรถูกแก้ไขหรือไม่และข้อเสนอ

1. ที่มาของแนวคิดในการเรียกดอกเบี้ย และวิวัฒนาการของกฎหมายกำหนดอัตราดอกเบี้ย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายคำว่า “ดอกเบี้ย”⁴ คือ “ผลประโยชน์ที่บุคคลหนึ่งต้องใช้ให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เพื่อการที่ได้ใช้เงินของบุคคลนั้น หรือเพื่อการไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องหรือชำระหนี้ล่าช้า ทั้งนี้ โดยคำนวณเป็นรายวัน รายเดือน หรือรายปี จากยอดเงินต้นหรือยอดเงินที่ต้องชำระ”

ความเป็นมาในการใช้เงินเพื่อกินดอกเบี้ยกรณีให้กู้ยืมเงิน ปรากฏข้อมูลว่ามีการกระทำดังกล่าวประมาณ 4,000 ปีมาแล้ว แต่การให้กู้ยืมเงินและเรียกดอกเบี้ยจะถูกดูหมิ่นประณาม จำกัด หรือห้ามโดยหน่วยงานทางศีลธรรมจริยธรรมกฎหมายหรือศาสนา โดยการอ้างถึงการกินดอกเบี้ยที่เก่าแก่ที่สุดพบได้ในต้นฉบับทางศาสนาของอินเดียซึ่งย้อนหลังไปถึง 2,000 – 1,400 ปีก่อนคริสตกาล โดยที่ผู้ให้กู้ยืมเงิน (ในสมัยนั้นใช้คำว่า “usurer”) ต้องเป็นผู้มีความเกี่ยวข้องกับผู้กู้ยืมเงิน⁵ ต่อมาประมาณ 1,750 ปีก่อนคริสตกาล ในสมัยจักรวรรดิบาบิโลน มีการตราประมวลกฎหมายฮัมมูราบี (Code of Hammurabi) กำหนดว่าการกู้ยืมเงินสามารถกระทำได้ ต่อมาประมาณ 800 – 600 ปีก่อนคริสตกาล ทั้งเพโลโตะและอริสโตเติลเชื่อว่าการให้กู้ยืมเงินโดยกินดอกเบี้ยนั้นผิดศีลธรรมและไม่ยุติธรรม ในตอนแรกชาวกรีกเป็นผู้ควบคุมดอกเบี้ยและจากนั้นจึงยกเลิกการควบคุม การยกเลิกกฎหมายในการควบคุมดอกเบี้ย ส่งผลให้มีหนี้ที่ไม่ได้รับการควบคุมเป็นจำนวนมาก และทำให้ที่ชาวเอเธนส์ถูกขายไปเป็นทาส⁶

⁴ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 : เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 4 ธันวาคม 2554 (2556), 423.

เดิมคำที่ใช้เรียกดอกเบี้ยเงินกู้รวมถึงค่าธรรมเนียมการแลกเปลี่ยนเงินตราจะใช้คำว่า “usury” โดยคำว่า usury มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “usuria” หมายถึง ความต้องการในอันที่จะได้รับผลตอบแทนจากการให้กู้ยืมเงินในจำนวนที่มากกว่าเงินที่ให้กู้ยืมไป อย่างไรก็ตาม โดยที่การมีกฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราปัจจุบันมุ่งหมายในการคัดค้านการเรียกอัตราดอกเบี้ยที่มากเกินไป ซึ่งทำให้คำว่า usury มีความหมายเปลี่ยนไป (Martin Lewison, ‘Conflicts of Interest? The Ethics of Usury’ (1999) 22 Journal of Business Ethics 327 <<https://doi.org/10.1023/A:1006164904326> > accessed 10 May 2021). โดยปัจจุบันคำว่า usury จะมีความหมายในเชิงลบ โดยหมายถึงการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด ส่วนดอกเบี้ยที่ขอบด้วยกฎหมาย จะใช้คำว่า interest (ณัฐภูมิ วิทาศักดิ์พันธ์, ‘อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ : ศึกษากรณีหนี้ในระบบของผู้ประกอบธุรกิจที่มีใช้สถาบันการเงิน ภายใต้พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช 2475’ (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2549) 190. <<https://dric.nrct.go.th/Search/ShowFulltext/2/191943>> สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2564).

⁵ ‘The morals of money-lending’ (Henciclopedia) <<http://www.henciclopedia.org.uy/autosres/Laguiadelmundo/Usury.htm>> accessed 10 May 2021.

⁶ James M. Ackerman, ‘Interest Rates and the Law: A History of Usury’ (1981), 27 Arizona State Law Journal 61<<https://americansforfairnessinlending.wordpress.com/the-history-of-usury/>> accessed 10 May 2021.

ต่อมาในสมัยอาณาจักรโรมัน กิจกรรมทางการเงิน (banking activities) และการให้ยืมเงิน (money-lending) ถูกควบคุมโดยปัจเจกชน ซึ่งผู้ให้ยืมเงินสามารถเรียกดอกเบี้ยในอัตราใดก็ได้ตามที่ต้องการ โดยไม่มีกฎหมายกำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ ซึ่งโดยปกติ ผู้ให้ยืมเงินมักเรียกดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 4 ถึงร้อยละ 12 แต่ก็มีปรากฏว่ามีการเรียกเก็บดอกเบี้ยในอัตราสูงถึงร้อยละ 24 ถึงร้อยละ 48⁷ ทำให้ประมาณ 443 ปีก่อนคริสตกาล มีการออกกฎหมายสิบสองโต๊ะ (The Twelve Tables) ซึ่งกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่เรียกได้คือ อัตราร้อยละ 8.3⁸ ทั้งนี้ หลักการของกฎหมายสิบสองโต๊ะยังคงอยู่เป็นเวลานาน แม้แต่ประมาณ 533 ปีก่อนคริสตกาล ก็ยังปรากฏหลักการดังกล่าวอยู่ในประมวลกฎหมายจัสติเนียน (Code of Justinian) โดยกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่เรียกได้จากการให้กู้ยืมเงินไว้ที่ร้อยละ 8.3 เช่นเดียวกัน⁹

อย่างไรก็ตาม ดอกเบี้ยเป็นสิ่งที่ต้องห้ามอีกครั้งเมื่อมีการเผยแพร่ศาสนา โดยห้ามมิให้มีการเรียกดอกเบี้ยจากการให้กู้ยืมเงินเป็นหัวข้อสำคัญปรากฏอยู่ในคำสอนของศาสนาสำคัญของโลก เช่น

1.1 ศาสนายูดาห์ (Judaism) และศาสนาคริสต์ (Christianity)

ศาสนายูดาห์เป็นศาสนาที่เชื่อว่าเป็นศาสนาต้นกำเนิดของศาสนาคริสต์และอิสลาม โดยการห้ามเรียกดอกเบี้ยมีเหตุผลเนื่องจากการเรียกดอกเบี้ย¹⁰ จากเงินที่ให้ผู้ยืมเป็นการซ้ำเติมผู้ที่อยู่ในภาวะทุกข์ยากลำบากอยู่แล้วโดยปรากฏในพันธสัญญาเดิม (The Old Testament) หมวดเบญจบรรณ (Pentateuch)¹¹

⁷ Maggy Whitehouse, *Prosperity Teachings of the Bible Made Easy* (Axis Mundi Books 2012) 4-5.

⁸ Table VIII. Torts or Delicts: 18a. “... No person shall practice usury at a rate of more than one twelfth.” (Lillian Goldman Law Library”, ‘The Twelve Tables’ (Yale Law School) <https://avalon.law.yale.edu/ancient/twelve_tables.asp> accessed 10 May 2021).

⁹ James M. Ackerman (เชิงอรรถ 6).

¹⁰ ศาสนายูดาห์เรียกดอกเบี้ยในภาษาฮีบรูว่า “neshekh” ซึ่งมีความหมายว่า กัด (‘The morals of money-lending’ (Henciclopedia) <<http://www.henciclopedia.org/uy/autores/Laguiadelmundo/Usury.htm>> accessed 10 May 2021).

¹¹ คำว่า “Pentateuch” เป็นภาษากรีก มาจากคำว่า “Penta” แปลว่า ห้า และคำว่า “Teuch” แปลว่า หนังสือม้วน ซึ่งแต่เดิมในภาษาฮีบรู ใช้คำว่า “Torah” หมายถึง กฎหมาย การสั่งสอนหรือคำอธิบาย Pentateuch จึงหมายถึง หนังสือม้วนห้าเล่ม ซึ่งหมายถึงหนังสือ 5 เล่มแรกของพระคัมภีร์พันธสัญญาเดิม ซึ่งประกอบไปด้วยหนังสือ 5 เล่ม คือ (1) ปฐมกาล (Genesis) (2) อพยพ (Exodus) (3) เลวีนิติ (Leviticus) (4) กัณดารวิถี (Numbers) และ (5) เฉลยธรรมบัญญัติ (Deuteronomy) โดยหลักการห้ามเรียกดอกเบี้ยปรากฏอยู่ใน (1) หนังสืออพยพ ซึ่งบัญญัติสรุปไว้ว่า “ถ้าท่านให้ผู้ยืมเงินแก่บุคคลที่ลำบาก ท่านมิได้เป็นเหมือนผู้ให้ยืมเงินและท่านต้องไม่เรียกดอกเบี้ยจากเขา” (Exodus 22:25) (2) ในหนังสือเลวีนิติ ซึ่งบัญญัติสรุปไว้ว่า “ถ้าพี่น้องของท่านยากจนและไม่สามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง ท่านจงดูแลเขาเช่นเดียวกับคนแปลกหน้าและผู้พักแรมที่จะอาศัยอยู่กับท่าน จงอย่าฉวยเอาประโยชน์หรือกำไรจากเขา จงอย่าให้เขาผู้ยืมเงินโดยเรียกดอกเบี้ยหรือให้อาหารแก่เขาเพราะหวังผลประโยชน์” (Leviticus 25:35-37) และ (3) ในหนังสือเฉลยธรรมบัญญัติ บัญญัติสรุปได้ว่า “สำหรับผู้อื่น (ผู้ที่ไม่ใช่ยิว) ท่านสามารถให้ผู้ยืมเงินโดยเรียกดอกเบี้ยได้ แต่สำหรับพี่น้องของท่าน (ชาวยิวด้วยกัน) อย่าได้ให้ผู้ยืมโดยเรียกดอกเบี้ย”(Deuteronomy 23:19-20)

1.2 ศาสนาอิสลาม (Islam)

หลักคำสอนของศาสนาอิสลามมีแนวคิดมาจากศาสนายูดาห์ โดยประณามการให้กู้ยืมเงินโดยหวังผลประโยชน์¹² ทั้งนี้ ศาสนาอิสลามมีคำเรียกจำนวนเงินที่ผู้ให้กู้ยืมได้รับจากผู้กู้ยืมในภาษาอารบิกว่า “ริบา”¹³ (Riba) ซึ่งหมายถึง “ดอกเบี้ย” ทั้งนี้ แม้ว่าพระเจ้าจะอนุญาตให้มีการกระทำทางพาณิชย์ได้แต่ห้ามมิให้มีการเรียกริบา โดยมีคำสอนว่าผู้ใดก็ตามที่เชื่อฟังพระบัญญัติในเรื่องนี้จากพระเจ้าและละเว้นการกินริบา ย่อมได้รับการคุ้มครองรายได้ที่ได้รับมาในอดีตและจะได้รับการตัดสินให้อยู่กับพระเจ้า แต่สำหรับผู้ที่ยังกินริบา บุคคลเหล่านั้นย่อมตกนรกนิรันดร์¹⁴

1.3 ศาสนาพุทธ

ศาสนาพุทธไม่มีพระธรรมหรือพระวินัยข้อใดที่ห้ามเรื่องการเรียกดอกเบี้ยจากการให้กู้ยืมเงิน และพระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสห้ามเรื่องการให้กู้เงินโดยเสียดอกเบี้ย อย่างไรก็ตาม พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับการเป็นหนี้และดอกเบี้ย ปรากฏใน “อินสุต”¹⁵ ซึ่งอยู่ในพระสูตรต้นตปิฎก สรุปได้ว่า (1) การเป็นคนจน (2) การมีหนี้สิน (3) การเสียดอกเบี้ย (4) การถูกเจ้าหนี้ยึดติดตามทวงถามหนี้ และ (5) การไม่ใช้หนี้แล้วถูกเจ้าหนี้ยึดตำรวจจับติดคุก ล้วนแต่เป็นทุกข์ทั้งสิ้น¹⁶

¹² หลักการห้ามเรียกดอกเบี้ยปรากฏอยู่ในคัมภีร์อัลกุรอาน (Koran) ในอัลละอะเราะฮ์ บัญญัติสรุปได้ว่า “ผู้ใดที่เรียกริบา ผู้นั้นย่อมอยู่ในฐานะเช่นเดียวกับผู้ที่ถูกปีศาจควบคุม (Al-Baqarah 275) และในอาลิอิมรอน บัญญัติสรุปได้ว่า “โอ ผู้ศรัทธาทั้งหลาย! จงอย่ากินริบา ที่ถูกทบทวีหลายเท่า (รวมเงินที่กู้ยืม) และพวกเขาก็จะยิ่งอลโลฮ์เถิด เพื่อว่าพวกเขาจะได้รับความสำเร็จ” (Ali 'Imran 3:130)

¹³ ในช่วงที่มีการเผยแพร่คัมภีร์อัลกุรอาน รูปแบบของการเรียกผลประโยชน์ของชาวอาหรับที่ถือได้ว่าเป็นการเรียกริบา มีอยู่ 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) การที่ผู้ขายขายสินค้าให้ผู้ซื้อและกำหนดระยะเวลาสำหรับการชำระราคา โดยหากผู้ซื้อไม่สามารถชำระเงินในระยะเวลาที่กำหนด ผู้ขายอาจขายระยะเวลารอการชำระเงินได้ แต่ราคาของสินค้าต้องเพิ่มขึ้นด้วย (2) การที่บุคคลหนึ่งให้อีกบุคคลหนึ่งกู้ยืมเงิน และกำหนดให้ผู้กู้ยืมต้องคืนเงินจำนวนหนึ่งที่เป็นจำนวนมากกว่าจำนวนเงินต้นที่กู้ยืมไป ภายในระยะเวลาที่กำหนด และ (3) ผู้กู้ยืมและผู้ให้กู้ยืมตกลงกันว่า จะชำระเงินต้นและเงินอีกจำนวนหนึ่งซึ่งคิดจากอัตราที่แน่นอน (the loan within a certain limit at a fixed rate of interest) หากผู้กู้ยืมไม่สามารถชำระได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด ผู้ให้กู้ยืมอาจจะขายระยะเวลารอการชำระเงินออกไป แต่ในขณะเดียวกันก็จะเพิ่มอัตราดอกเบี้ยตามระยะเวลาที่ขายออกไปนั้น (ดู หมายเหตุของ Al-Baqarah (2: 275) (Islamic Studies) <<http://islamicstudies.info/reference.php?sura=2&verse=275-279>> สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2564).

¹⁴ Maggy Whitehouse (เชิงอรรถ 7) 6.

¹⁵ ดู ‘อินสุต’, ใน พระสูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 22 พระสูตรต้นตปิฎก เล่มที่ 14 อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉักกนิบาต, (โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539) 507-511. <https://84000.org/tipitaka/read/m_siri.php?B=22&siri=296> สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2564.

¹⁶ นอกจากนี้ พระพุทธองค์ได้ตั้งเป็นพุทธบัญญัติไว้ว่า คนมีหนี้ไม่สามารถเป็นภิกษุและภิกษุณีได้ ทั้งนี้ ก็เพื่อป้องกันไม่ให้คนทั้งหลายเข้ามาใช้ชีวิตเป็นสถานที่หลบภัยและหนีจากการรับผิดชอบด้านการเงิน (ดู ‘อินทียกัตถุ’, ใน พระวินัยปิฎก เล่มที่ 4 มหาวรรค ภาค 1 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 4 พระวินัยปิฎก เล่มที่ 4 มหาวรรค ภาค 1, (โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539) 150. <https://84000.org/tipitaka/attha/m_siri.php?B=4&siri=35> สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2564.)

ด้วยคำสอนของศาสนาที่ห้ามมิให้มีการให้กู้ยืมเงินโดยเรียกดอกเบี้ย (ยกเว้นศาสนาพุทธ) ทำให้การเรียกดอกเบี้ยไม่ว่าจะเป็น การเรียกในจำนวนพอสมควรหรือมากเกินไป เป็นการให้กู้ยืมโดยไม่ชอบ (usurious) เป็นสิ่งที่ผิดทั้งในทางศาสนาและกฎหมาย (โดยมีข้อยกเว้นให้กระทำได้อย่างจำกัด) ในคริสต์ศตวรรษที่ 8 สมัยพระเจ้าชาร์เลอมาญ (Charlemagne) ของประเทศฝรั่งเศส ได้กำหนดให้การให้กู้ยืมเงินโดยเรียกดอกเบี้ยเป็นความผิดอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ศาสนาคริสต์รุ่งเรือง และมีการตรากฎหมายศาสนจักร (Canon Law) ซึ่งกำหนดให้การเรียกดอกเบี้ยเป็นสิ่งผิดกฎหมายและต้องได้รับโทษ¹⁷ โดยในปี ค.ศ. 1311 สมเด็จพระสันตะปาปาคลีเมนต์ที่ 5 (Pope Clement V) ได้กำหนดให้กฎหมายของฝ่ายอาณาจักร (Secular Law) ที่ไม่เป็นไปตามกฎหมายของฝ่ายศาสนจักรที่ห้ามเรียกดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะ (null and void) ทั้งหมด¹⁸

จนกระทั่งมาถึงปลายศตวรรษที่ 16 ยุโรปเริ่มละเมิดและฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งพระเจ้าในเรื่องของดอกเบี้ย โดยการปฏิรูปศาสนาฝ่ายโปรเตสแตนต์ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแนวความคิดจาก “การให้กู้ยืมไม่ควรได้รับอะไรตอบแทน” เป็น “เงินตราเป็นสินค้าอย่างหนึ่ง” ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างการกินดอกเบี้ย (การเรียกเก็บดอกเบี้ยในอัตราดอกเบี้ยสูง) และการให้กู้ยืมเงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำที่ยอมรับได้มากขึ้น¹⁹ ในปี ค.ศ. 1593 ได้มีการกำหนดข้อยกเว้นในการห้ามเรียกดอกเบี้ยของคนบางกลุ่ม โดยอนุญาตให้ลงทุนโดยนำเอาระบบดอกเบี้ยมาใช้ได้ ซึ่งจะต้องผ่านการอนุมัติจากตุลาการเสียก่อน ทำให้ผู้นาขณะนั้นได้นำระบบดอกเบี้ยมาใช้ในการดำเนินธุรกิจ แต่ดอกเบี้ยยังไม่เป็นที่แพร่หลาย จนกระทั่งเมื่อมีการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 ได้มีการออกกฎหมายให้กู้ยืมเงินโดยเรียกดอกเบี้ยได้²⁰ ฝรั่งเศสเป็นประเทศแรกที่ละเมิดต่อบทบัญญัติทางด้านศาสนา หลังจากนั้นหลายประเทศในยุโรปก็ได้ดำเนินรอยตามฝรั่งเศสในการละเมิดต่อบทบัญญัติทางด้านศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อห้ามในเรื่องการเรียกดอกเบี้ย แต่การเรียกดอกเบี้ยกันได้โดยเสรีทำให้ผู้ให้กู้ยืมเงินซึ่งเป็นคนรวยมีโอกาสขูดรีดจากคนจนอย่างสะดวก ต่อมาฝรั่งเศสได้กำหนดให้เรียกดอกเบี้ย

สำหรับการกู้หนี้ยืมสินโดยวิธีการใช้เครดิตเพื่อทำธุรกิจนั้น ก็มีใช้เรื่องผิดในศาสนาพุทธ ปรากฏใน “สามัญญผลสูตร” ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระเจ้าอชาตศัตรู อันช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ให้กู้ยืมเงินและผู้กู้ยืมในการกู้ยืมเงินเพื่อมาลงทุนขยายกิจการของตนเองได้ คือ ผู้กู้ยืมจะต้องจ่ายดอกเบี้ยให้ตรงเวลา (ดู ‘สามัญญผลสูตร’, ใน พระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ 1 ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 9 พระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ 1 ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค, (โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539) 74. <https://84000.org/tipitaka/attha/m_siri.php?B=9&siri=2> สืบค้นวันที่ 10 พฤษภาคม 2564.

¹⁷ Calvin B. Hoover, ‘Economic Forces in The Evolution of Civil and Canon Law’ (1929) 10(1) The Southwestern Political and Social Science Quarterly 42. <<http://www.jstor.org/stable/42880788>> accessed 10 May 2021.

¹⁸ Khondakar Golam Mowla, *The Judgment Against Imperialism, Fascism and Racism Against Caliphate and Islam* vol. 1 (AuthorHouse 2018) 643.

¹⁹ Julia Kagan, ‘Usury’ (Investopedia 2021) <<https://www.investopedia.com/terms/u/usury.asp>> accessed 10 May 2021.

²⁰ See William Scott, ‘The Pursuit of ‘Interests’ in the French Revolution: A Preliminary Survey’ (1996) 19(3) French Historical Studies 811 <<http://www.jstor.org/stable/286648>> accessed 10 May 2021.

ในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยการตราประมวลกฎหมายนโปเลียน (Napoleonic law)²¹ กำหนดให้เรียกดอกเบี้ยแยกเป็น 2 ประเภท คือ ดอกเบี้ยสำหรับกิจการในวงการค้าให้เรียกได้ในอัตราร้อยละ 6 ต่อปี และดอกเบี้ยสำหรับกรณีที่มีใช้การค้าให้เรียกได้ในอัตราร้อยละ 5 ต่อปี และเพื่อให้การกำหนดอัตราดอกเบี้ยดังกล่าวมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น จึงได้มีการออกกฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา (Usury Law) และกำหนดโทษทางอาญาสำหรับผู้เรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา²²

2. ประเภทของอัตราดอกเบี้ยในกฎหมาย

เมื่อพิจารณาที่มาของแนวคิดในการเรียกดอกเบี้ยตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่าการเรียกดอกเบี้ยที่ปรากฏในประวัติศาสตร์มักเกิดขึ้นจากนิติกรรมการกู้ยืมเงิน²³ และการซื้อขายที่ผู้ซื้อไม่สามารถชำระค่าสินค้าได้ภายในกำหนดเวลา โดยอาจเป็นกรณีที่มีการตกลงอัตราดอกเบี้ยกันไว้ล่วงหน้าแล้ว หรือมาตกลงกันภายหลังจากการทำนิติกรรมก็ได้ แต่เพื่อมิให้มีการเรียกอัตราดอกเบี้ยตามอำเภอใจของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่มีอำนาจต่อรองหรือได้เปรียบ จึงได้มีบทบัญญัติกำหนดห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติกฎหมายในปัจจุบัน ผู้เขียนมีความเห็นว่า ในทางกฎหมายสามารถแบ่งประเภทของอัตราดอกเบี้ยตามบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการเรียกดอกเบี้ย ได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

2.1 อัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้ง (statutory interest rate) เป็นอัตราดอกเบี้ยที่กฎหมายกำหนดขึ้นเพื่อใช้โดยทั่วไปในกรณีที่คู่สัญญาตกลงกันว่าในสัญญา (ซึ่งมักเป็นสัญญากู้ยืมเงิน) จะมีการคิดดอกเบี้ย แต่ไม่ได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยกันอย่างชัดแจ้ง กฎหมายจึงกำหนดให้ลูกหนี้เสียดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหนี้ในอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้

2.2 อัตราดอกเบี้ยผิดนัด (default interest rate / late payment interest rate / judgment interest rate) เป็นอัตราดอกเบี้ยที่กฎหมายกำหนดขึ้นเพื่อเป็นค่าทดแทนความเสียหายให้แก่เจ้าหนี้เนื่องจากการที่ลูกหนี้ผิดสัญญา ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลา กฎหมายจึงกำหนดให้ลูกหนี้เสียดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหนี้ในอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้

²¹ Erika Vause, 'A Subject of Interest: Usurers on Trial in Early Nineteenth-Century France' (2017) 24 (special issue 1) *Financial History Review* 103 <<https://www.cambridge.org/core/journals/financial-history-review/article/subject-of-interest-usurers-on-trial-in-early-nineteenthcentury-france/E66559CAD37D4905DABF2EE3E482D0CF>> accessed 10 May 2021.

²² พรชนก ขาวรอด, 'ปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา' (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2558) 5.

²³ เนื่องจากการกู้ยืมเงินเป็นนิติกรรมที่ใกล้ชิดกับชีวิตประจำวัน โดยเป็นเครือข่ายทางเศรษฐกิจระหว่างเพื่อนมากกว่าระหว่างคนแปลกหน้า (economic network of "peers rather than strangers") (David Castillo, 'A Brief History of Moneylending' (2017) <<https://www.thecreditrepairmen.com/brief-history-moneylending/>> accessed 10 May 2021.

2.3 อัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงิน (maximum interest rate) เป็นอัตราดอกเบี้ยที่กฎหมายอนุญาตให้เรียกดอกเบี้ยจากการให้กู้ยืมเงินได้ โดยหากผู้ให้กู้ยืมเงินเรียกดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กฎหมายอนุญาตแล้ว ดอกเบี้ยในส่วนที่เกินจากที่กฎหมายกำหนด (usury rate หรือ usurious interest rate) ย่อมไม่ได้รับรองจากกฎหมาย และผู้ให้กู้ยืมที่เรียกอัตราดอกเบี้ยเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดย่อมได้รับโทษทางอาญา

3. อัตราดอกเบี้ยตามกฎหมายของต่างประเทศ

ภายหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส ประเทศต่าง ๆ ในยุโรป ต่างยอมรับการให้กู้ยืมเงินโดยเรียกดอกเบี้ยได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของอดัม สมิธ (Adam Smith) ที่กล่าวว่า การกำหนดอัตราดอกเบี้ยต้องถูกควบคุมโดยกฎหมายและเป็นอัตราหนึ่งที่สูงกว่าราคาต่ำที่สุดของราคาตลาด โดยอดัม สมิธ ให้ความสำคัญกับอัตราดอกเบี้ยอีก 2 กรณี คือ กรณีที่ไม่มีการกำหนดดอกเบี้ยหรือห้ามเรียกดอกเบี้ย (prohibition of interest) และกรณีเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด (usury)²⁴ โดยอดัม สมิธ มีความเห็นเกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ยเป็น 2 แนวทาง คือ ทางสุดขั้ว (extreme) คือ การไม่เรียกดอกเบี้ยและการเรียกดอกเบี้ยในอัตราสูงมาก และทางสายกลาง (middle position) ซึ่งอดัม สมิธ พยายามบอกว่าการกระทำอย่างสุดขั้วเป็นสิ่งที่อันตรายและควรหลีกเลี่ยง การเรียกดอกเบี้ยจึงเป็นสิ่งที่สามารถทำได้แต่ต้องอยู่ในอัตราที่เหมาะสมและที่กฎหมายกำหนดในปัจจุบันอัตราดอกเบี้ยตามกฎหมายของแต่ละประเทศอาจมีอัตราที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามทุกประเทศล้วนกำหนดอัตราดอกเบี้ยบนพื้นฐานว่า “เงิน” เป็นสินค้าชนิดหนึ่งที่มีราคาตลาด (market price) ซึ่งถูกกำหนดโดยอุปสงค์และอุปทานในตัวเอง²⁵ ตามทฤษฎีราคา (Price Theory)²⁶ ดอกเบี้ยซึ่งเป็นค่าตอบแทนหรือค่าชดเชยของเจ้าของเงิน จึงต้องมีอัตราที่เหมาะสมโดยพิจารณาสภาพสังคมและเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ ทั้งนี้ บทความนี้ผู้เขียนเลือกศึกษากฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากเป็นประเทศหนึ่งที่เป็นผู้นำทางเศรษฐกิจของโลกในปัจจุบัน และกฎหมายประเทศญี่ปุ่นและประเทศเยอรมนี เนื่องจากในการยกร่างบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยที่ใช้บังคับในปัจจุบัน คณะผู้ยกร่างได้พิจารณาจากบทบัญญัติของกฎหมายญี่ปุ่นและเยอรมนีเป็นหลัก²⁷ และในส่วนอัตราดอกเบี้ยในสัญญากู้ยืมเงิน ผู้เขียนศึกษาเฉพาะกรณีผู้ให้กู้ยืมมิใช่สถาบันการเงิน

²⁴ Maria Pia Paganelli, 'In medio stat virtus: An alternative view of usury in Adam Smith's thinking' (2003) 35(1) History of Political Economy 30, 30-32 <<https://core.ac.uk/download/pdf/216386359.pdf>> accessed 10 May 2021.

²⁵ อดัม สมิธ เชื่อว่า ในระบบเศรษฐกิจเสรีนิยม ราคาของสินค้าและบริการจะถูกกำหนดโดยอุปสงค์และอุปทานของตลาด โดยราคาสินค้าที่เปลี่ยนแปลงไปย่อมเป็นไปตามหลักอุปสงค์และอุปทานของสินค้านั้น ซึ่งเมื่อถึงจุดที่ปริมาณของอุปสงค์และอุปทานเท่ากัน ย่อมทำให้ราคาอยู่ในระดับที่เรียกว่า “ราคาดุลยภาพ” (equilibrium price).

²⁶ Caroline Banton, 'Theory of Price' (Investopedia 28 November 2020), <<https://www.investopedia.com/terms/t/theory-of-price.asp>> accessed 10 May 2021.

²⁷ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานการประชุมกรรมการชำระประมวลกฎหมาย 16 ตุลาคม 2465, เอกสารสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, สกค. 3 เล่ม 2, อ้างถึงใน พรศติ ผกากรอง, 'การจัดร่างประมวลกฎหมายแพ่งและ

3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาถือได้ว่าเป็นหนึ่งในประเทศผู้นำเศรษฐกิจโลก ปกครองด้วยระบบสหพันธรัฐ ประกอบด้วย 50 มลรัฐ (states) และ 1 เขตการปกครอง ได้แก่ District of Columbia ซึ่งเป็นที่ตั้งของกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. (Washington D.C.) เมืองหลวงของประเทศ โดยการบังคับใช้กฎหมายในประเทศสหรัฐอเมริกา แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ กฎหมายระดับสหพันธรัฐ (Federal Laws) ซึ่งมีผลบังคับใช้ทั่วประเทศ และกฎหมายระดับมลรัฐ (State Laws) ซึ่งมีผลบังคับใช้ภายในมลรัฐนั้น ๆ สำหรับอัตราดอกเบี้ย ไม่มีกฎหมายระดับสหพันธรัฐกำหนดไว้ โดยแต่ละมลรัฐมีกฎหมายกำหนดอัตราดอกเบี้ย และกฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นของตนเอง²⁸ โดยในกรณีการกู้ยืมเงิน บางมลรัฐกำหนดเพดานอัตราดอกเบี้ย (interest-rate cap) และกำหนดเงื่อนไขหรือประเภทของผู้ให้กู้ยืมที่สามารถเรียกดอกเบี้ยได้สูงกว่ากรณีปกติ²⁹ ทั้งนี้ ผู้เขียนได้เลือกศึกษาอัตราดอกเบี้ยตามกฎหมายของบางมลรัฐ ซึ่งเป็นมลรัฐที่มีความสำคัญในทางธุรกิจของสหรัฐอเมริกา เช่น

3.1.1 มลรัฐวอชิงตัน³⁰

3.1.1.1 อัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้ง ได้แก่ ร้อยละ 12 ต่อปี

3.1.1.2 อัตราดอกเบี้ยผิดนัด ได้แก่ ร้อยละ 12 ต่อปี หรือ ค่าเฉลี่ยตัวเงินคลัง 26 สัปดาห์ บวกด้วย ร้อยละ 4 ต่อปี แล้วแต่อัตราใดจะสูงกว่ากัน³¹

3.1.1.3 อัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงิน ได้แก่ ร้อยละ 12 ต่อปี หรือ ค่าเฉลี่ยตัวเงินคลัง 26 สัปดาห์ บวกด้วย ร้อยละ 4 ต่อปี แล้วแต่อัตราใดจะสูงกว่ากัน

พานิชย์แห่งสยาม พ.ศ. 2451-2478' (วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร 2537) 66, 86 <http://www.thapra.lib.su.ac.th/objects/thesis/fulltext/snamcn/Pakdi_Phagagrang/Pakdi_Phagagrang_fulltext.pdf> สืบค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2564.

²⁸ การที่แต่ละมลรัฐมีกฎหมายกำหนดอัตราดอกเบี้ยและมีข้อกำหนดหรือข้อยกเว้นที่แตกต่างกันอาจทำให้เกิดความสับสน จึงได้มีการตรากฎหมายระดับสหพันธรัฐเพื่อคุ้มครองลูกหนี้ในกรณีการกู้ยืม เช่น พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้อย่างเป็นธรรม (Fair Debt Collection Practices Act: FDCPA) พระราชบัญญัติข้อมูลเพื่อการกู้ยืมเงิน (Truth in Lending Act: TILA) พระราชบัญญัติการให้กู้ยืมทางทหาร (Military Lending Act).

²⁹ ในสหรัฐอเมริกา บางมลรัฐกำหนดให้ผู้ให้กู้ยืมที่เป็นสถาบันการเงินมีสิทธิเรียกดอกเบี้ยในอัตราสูงกว่าผู้ให้กู้ยืมที่มีไม่สถาบันการเงิน (See The Conference of State Bank Supervisors (CSBS), 'Consumer Finance Laws Survey - New Usury Data' (CSBS 19 November 2020) <<https://www.csbs.org/50-state-survey-consumer-finance-laws>> accessed 10 May 2021).

³⁰ The Revised Code of Washington (RCW) § 19.52.010, §19.52.020

³¹ See note 13 in 'Summary of Maximum Permissible Rates Under State Usury Laws' (American Lawyers Quarterly March 2010) <<http://alqlist.com/InterestRateSummary.html>> accessed 10 May 2021.

3.1.2 กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. (District of Columbia)³²

- 3.1.2.1 อัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้ง ได้แก่ ร้อยละ 6 ต่อปี
- 3.1.2.2 อัตราดอกเบี้ยผิวนัด ได้แก่ ร้อยละ 4 ต่อปี
- 3.1.2.3 อัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงิน ได้แก่ ร้อยละ 24 ต่อปี

3.1.3 มลรัฐนิวยอร์ก³³

- 3.1.3.1 อัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้ง ได้แก่ ร้อยละ 6 ต่อปี
- 3.1.3.2 อัตราดอกเบี้ยผิวนัด ได้แก่ ร้อยละ 9 ต่อปี³⁴
- 3.1.3.3 อัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงิน ได้แก่ ร้อยละ 16

ต่อปี³⁵

3.1.4 มลรัฐแคลิฟอร์เนีย³⁶

- 3.1.4.1 อัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้ง ได้แก่ ร้อยละ 7 ต่อปี
- 3.1.4.2 อัตราดอกเบี้ยผิวนัด ได้แก่ ร้อยละ 10 ต่อปี
- 3.1.4.3 อัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงิน ได้แก่ ร้อยละ 10 ต่อปี

แต่ในกรณีที่ผู้กู้ยืมมิใช่ผู้บริโภค (non-consumer) ซึ่งมีได้กู้ยืมเพื่อใช้ในครัวเรือน อัตราดอกเบี้ยมี 2 อัตรา คือ ไม่เกินร้อยละ 10 ต่อปี หรือสูงกว่าอัตราของธนาคารกลางแห่งซานฟรานซิสโก เป็นจำนวนร้อยละ 5 ต่อปี

3.1.5 มลรัฐเดลาแวร์³⁷

- 3.1.5.1 อัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้ง ได้แก่ ร้อยละ 5 บวกด้วยอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารกลางเรียกเก็บจากสถาบันการเงิน (the Federal Reserve discount rate) ต่อปี
- 3.1.5.2 อัตราดอกเบี้ยผิวนัด ได้แก่ ร้อยละ 5 บวกด้วยอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารกลางเรียกเก็บจากสถาบันการเงิน ต่อปี
- 3.1.5.3 อัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงิน ได้แก่ ร้อยละ 5 บวกด้วยอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารกลางเรียกเก็บจากสถาบันการเงิน ต่อปี

³² D.C. Code § 28-3301, § 28-3302.

³³ N.Y. Gen. Oblig. Law § 5-501, N.Y. Banking Law § 14.

³⁴ N.Y. C.P.L.R. § 5004

³⁵ แต่กรณีให้ผู้กู้ยืมเงินเป็นสถาบันการเงินและเป็นการให้ผู้กู้ยืมเงินเป็นจำนวนตั้งแต่ 250,000 เหรียญสหรัฐขึ้นไป สถาบันการเงินสามารถเรียกดอกเบี้ยได้ในอัตราร้อยละ 25 ต่อปี และในกรณีผู้กู้ยืมเงินเป็นจำนวนตั้งแต่ 2.5 ล้านเหรียญสหรัฐขึ้นไป ไม่มีการกำหนดอัตราดอกเบี้ย (N.Y. Gen. Oblig. Law § 5-501(6) (a) – (b)).

³⁶ Cal Const, Art. XV § 1.

³⁷ Del. Code § 2301.

ทั้งนี้ อัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารกลางเรียกเก็บจากสถาบันการเงินในปัจจุบันคือ ร้อยละ 0.25³⁸ ต่อปี ดังนั้น อัตราดอกเบี้ยทั้งสามกรณีข้างต้นของมลรัฐเดลาแวร์จึงมีอัตราร้อยละ 5.25 และในกรณีที่ผู้กู้ยืมเงินจ่ายดอกเบี้ยในอัตราที่สูงกว่าที่กฎหมายกำหนด หากผู้กู้ยืมฟ้องคดีภายใน 1 ปี ผู้กู้ยืมเงินมีสิทธิเรียกเงินเป็นจำนวน 3 เท่าของดอกเบี้ยที่เกินกฎหมายกำหนด หรือเป็นจำนวน 500 เหรียญสหรัฐ แล้วแต่จำนวนใดสูงกว่า³⁹

3.2 ประเทศญี่ปุ่น

3.2.1 อัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้ง ได้แก่ ร้อยละ 3 ต่อปี สำหรับนิติกรรมทุกประเภท และให้ทบทบทุก 3 ปี ตามหลักเกณฑ์ที่กระทรวงยุติธรรมประกาศกำหนด⁴⁰ (ทั้งนี้ ก่อนวันที่ 1 มิถุนายน 2563 อัตราดอกเบี้ยในกรณีนี้กำหนดไว้ที่ร้อยละ 5 ต่อปี สำหรับนิติกรรมทั่วไป และร้อยละ 6 ต่อปี สำหรับนิติกรรมในทางพาณิชย์)

3.2.2 อัตราดอกเบี้ยผิมนัด ได้แก่ ร้อยละ 3 ต่อปี สำหรับนิติกรรมทุกประเภท และให้ทบทบทุก 3 ปี ตามหลักเกณฑ์ที่กระทรวงยุติธรรมประกาศกำหนด⁴¹ (ทั้งนี้ ก่อนวันที่ 1 มิถุนายน 2563 อัตราดอกเบี้ยในกรณีนี้กำหนดไว้ที่ร้อยละ 5 ต่อปี สำหรับนิติกรรมทั่วไป และร้อยละ 6 ต่อปี สำหรับนิติกรรมในทางพาณิชย์)

3.2.3 อัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญาผู้กู้ยืมเงิน ได้แก่ กรณีเงินต้นมีจำนวนน้อยกว่า 1 แสนเยน กำหนดได้ไม่เกินร้อยละ 20 ต่อปี กรณีเงินต้นจำนวน 1 แสนเยน ถึง 1 ล้านเยน กำหนดได้ไม่เกินร้อยละ 18 ต่อปี และกรณีเงินต้นมีจำนวนเกินกว่าหนึ่งล้านเยน กำหนดได้ไม่เกินร้อยละ 15 ต่อปี⁴²

3.3 ประเทศเยอรมนี⁴³

3.3.1 อัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้ง ได้แก่ ร้อยละ 4 ต่อปี สำหรับนิติกรรมที่ทำระหว่างบุคคลทั่วไป⁴⁴ และร้อยละ 5 ต่อปี สำหรับนิติกรรมที่ทำระหว่างพ่อค้า (mercantile

³⁸ Bankrate, LLC, 'Federal discount rate' (Bankrate 2021) <<https://www.bankrate.com/rates/interest-rates/federal-discount-rate.aspx>> accessed 12 Sep 2021.

³⁹ Del. Code § 2304.

⁴⁰ The Civil Code of Japan, Article 404 (See also Mitsuhiro Kusafuka, 'Effects of Civil Code amendment on IP licence agreements' (2020) <https://www.nishimura.com/sites/default/files/tractate_pdf/ja/71246.pdf> accessed 11 May 2021.

⁴¹ เพิ่งอ้าง.

⁴² The Interest Rate Restriction Act of Japan, Article 1 (See also Masahiro Ueno, 'Apanese Usury Regulation Not Applicable to Corporate Bonds' (2021) <<https://www.expertguides.com/articles/japanese-usury-regulation-not-applicable-to-corporate-bonds/arpdfgus>> accessed 11 May 2021.

⁴³ The European e-Justice Portal, 'Statutory interest – Germany' <https://e-justice.europa.eu/content_statutory_interest-404-de-en.do?member=1> accessed 11 May 2021.

transactions)⁴⁵ (แต่หากเป็นนิติกรรมที่เกี่ยวข้องกับเช็คหรือตั๋วแลกเงินที่ออกภายในประเทศ อัตราดอกเบี้ย คือ อย่างน้อยร้อยละ 6 ต่อปี)⁴⁶

3.3.2 อัตราดอกเบี้ยผิวนัด ได้แก่ อัตราดอกเบี้ยพื้นฐาน บวกด้วยร้อยละ 5 ต่อปี สำหรับนิติกรรมที่ทำระหว่างบุคคลทั่วไป⁴⁷ และอัตราดอกเบี้ยพื้นฐาน บวกด้วยร้อยละ 9 ต่อปี สำหรับนิติกรรมที่ผู้บริโภคมิใช่คู่สัญญา⁴⁸ ทั้งนี้ อัตราดอกเบี้ยพื้นฐาน (basic rate of interest) ประกาศโดยธนาคารกลางเยอรมนีทุกวันที่ 1 มกราคม และ 1 กรกฎาคม โดยอ้างอิง Main Refinancing Operation (MRO) ของธนาคารกลางแห่งสหภาพยุโรป⁴⁹ โดยอัตราปัจจุบันของ MRO คือ ร้อยละ 0 ต่อปี⁵⁰ และอัตราดอกเบี้ยพื้นฐานปัจจุบันคือ ติดลบร้อยละ 0.88 (-0.88%)⁵¹

3.3.3 อัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงิน ได้แก่ ไม่มีการกำหนดอัตราไว้ โดยเฉพาะ โดยให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการกำหนด ในกรณีที่เป็นการกู้ยืมเงินที่ผู้ให้กู้ยืมได้รับข้อได้เปรียบทางการเงินซึ่งไม่ได้สัดส่วนอย่างชัดเจน และการให้กู้ยืมดังกล่าวได้อาศัยประโยชน์จากฐานะที่อ่อนแอของผู้กู้ยืมหรือโดยมีสภาพจิตที่ไม่ปกติ⁵²

4. อัตราดอกเบี้ยตามกฎหมายไทย

4.1 ความเป็นมาของอัตราดอกเบี้ยของไทย และอัตราดอกเบี้ยก่อนมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประเทศไทยมีการเรียกดอกเบี้ยมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ซึ่งปรากฏในจดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ เกี่ยวกับการทำการค้าของชาวอยุธยาว่า “ความซื่อตรงของชาวสยามในด้านการค้าทุกประเภทนั้นมีอยู่มาก ... แต่การให้กู้ทรัพย์สินแล้วมีการชดเชยดอกเบี้ยอย่างรุนแรงอย่างไม่มีขอบเขต” และมีได้มีกฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยอย่างสูง จนดอกเบี้ยทบต้นและลูกหนี้ซึ่งไม่ชำระดอกเบี้ยตามกำหนดเวลา

⁴⁴ The German Civil Code, Section 246.

⁴⁵ The German Commercial Code, Section 352.

⁴⁶ The German Act on Cheques (Scheckgesetz), Article 45, Article 46 and The German Act on Bills of Exchange (Wechselgesetz), Article 28, Article 48, Article 49.

⁴⁷ The German Civil Code, Section 288 (1).

⁴⁸ The German Civil Code, Section 288 (2).

⁴⁹ The German Civil Code, Section 247.

⁵⁰ The European Central Bank, ‘Key ECB interest rates’ <https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/key_ecb_interest_rates/html/index.en.html> accessed 11 May 2021.

⁵¹ Deutsche Bundesbank, ‘Basic rate of interest pursuant to section 247 of the German Civil Code’ <<https://www.bundesbank.de/en/bundesbank/organisation/gtc-and-legal-basis/basic-rate-of-interest-616708>> accessed 11 May 2021.

⁵² Wolfgang Kotzur and others, ‘Lending and taking security in Germany: overview’ (Thomson Reuters 2020) <[https://uk.practicallylaw.thomsonreuters.com/8-501-2739?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallylaw.thomsonreuters.com/8-501-2739?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)> accessed 11 May 2021.

จึงยอมเอาตัวลงเป็นทาสเพื่อชำระหนี้⁵³ และหลักการดังกล่าวก็ยังคงปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวง⁵⁴ แต่ในกฎหมายตราสามดวง พระไอยการลักษณะกู้หนี้⁵⁵ ได้กำหนดหลักการว่าเจตนาผู้กู้หนี้เป็นสำคัญ โดยนายเงิน (เจ้าหนี้) และลูกหนี้จะตกลงไม่เอาดอกเบี้ยก็ได้ แต่หากเป็นสัญญากู้ระหว่างมูลนายและไพร่ ซึ่งราชการด้วย ณ ต่างถิ่น นายเงินเรียกได้แต่ต้นเงินเท่านั้น (บทที่⁵⁶ 63) พระไอยการลักษณะกู้หนี้ยังได้ กำหนดอัตราดอกเบี้ยสำหรับกรณีที่สัญญาผู้ไม่กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ กล่าวคือ ในกรณีนายเงิน ให้ลูกหนี้กู้ยืมเงินแล้วไม่มีการกำหนดอัตราดอกเบี้ย และตระลาการพิจารณาแล้วว่าได้มีการตกลง เรื่องดอกเบี้ยกันจริง ให้คิดหักต้นทุนทรัพย์เสียเท่าดอกเบี้ย (บทที่ 66) แต่ในกรณีมีการตกลงว่าจะให้ ดอกเบี้ย แต่มิได้ตกลงอัตราดอกเบี้ย ให้คิดดอกเบี้ยทวีคูณ (บทที่ 67) ทั้งนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกดอกเบี้ย จากลูกหนี้อย่างมาก 3 ปี (บทที่ 64) หากเจ้าหนี้เรียกร้องให้ชำระหนี้ภายหลังระยะเวลา 10 ปี เจ้าหนี้ ไม่มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยสูงกว่าจำนวนเงินต้นได้⁵⁷ ซึ่งความคิดเรื่องอายุความนี้เกิดจากการคำนวณ อัตราดอกเบี้ยตามประเพณี คือ ตำลึงละ 1 เพ็งต่อเดือน (เท่ากับร้อยละ 37.50 ต่อปี) ซึ่งถ้าหาก ลูกหนี้ค้างชำระต้นเงินหรือไม่ได้ไถ่ทรัพย์ที่จำนำไว้เมื่อครบ 3 ปี ดอกเบี้ยก็จะท่วมต้นเงินนั้น (บทที่ 9) หลังจากนั้น เจ้าหนี้ก็จะบังคับให้ลูกหนี้ทำงานใด ๆ หรือเป็นทาสแทนการชำระหนี้ได้⁵⁸ อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องอายุความในกฎหมายดั้งเดิมของไทยไม่เคร่งครัดเท่าที่ควร เพราะแม้เวลาล่วงพ้น 10 ปี แล้ว เจ้าหนี้ก็ยังมีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระดอกเบี้ยได้ (บทที่ 35) ซึ่งกฎหมายบทนี้สันนิษฐานว่าน่าจะแทรก เข้ามาครั้งมีการชำระกฎหมายในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์⁵⁹

นอกจากนี้ พระไอยการลักษณะกู้หนี้ยังกำหนดการชำระดอกเบี้ยกรณีที่สัญญาผู้กู้หนี้ มีหน้าที่ต้องชำระดอกเบี้ยแต่เพียงบางส่วน เช่น สัญญาที่กระทำกันระหว่างญาติ เมื่อเป็นการกู้ระหว่าง ญาติสนิท บิดามารดา พ่อตาแม่ยาย บุตร บุตรเขย บุตรสะใภ้ พี่ น้อง ผู้ให้กู้เรียกได้แต่ต้นเงินเท่านั้น แต่กรณีเป็นญาติที่ห่างออกไป ถ้าลูกหนี้ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาอย่างถูกต้อง เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิ เรียกหรือเอาดอกเบี้ย แต่หากลูกหนี้ชำระหนี้โดยยากและเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ต้องทวงถามหลายครั้ง ลูกหนี้ต้องชำระดอกเบี้ยตามส่วน คือ เศษหนึ่งส่วนสามก็ดี ครึ่งหนึ่งก็ดี เศษสองส่วนสามก็ดี

⁵³ ดู เดอะ ลาลูแบร์, *จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม* (สันต์ ท.โกมลบุตร ผู้แปล, พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์ ศรีปัญญา 2548).

⁵⁴ ดู หลวงประดิษฐมนูธรรม, *ประชุมกฎหมายไทย* (โรงพิมพ์นิติสาส์น 2473).

⁵⁵ พระไอยการลักษณะกู้หนี้ เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยลักษณะกู้หนี้ยืมเงินเป็นมูลวิาท 29 ประการ ลักษณะสัมพันธมิตร ญาติสนิท ลักษณะผัวเมียกู้ยืมด้วยกันและผัวเมียกู้ ผู้มีเมียรู้และผัวเมียตายและยัง ลักษณะกู้หนี้ถือสินกันและเอาชื่อผู้อื่นในกรมทันทหลายคน ลักษณะกู้หนี้ท่านยังมิได้ใช้ลูกหนี้ตาย เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, '200 ปี กฎหมายตราสามดวง' 8 <<http://web.krisdika.go.th/pdfPage.jsp?type=act&actCode=40>> สืบค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2564).

⁵⁶ ในกฎหมายดั้งเดิมของไทย ส่วนใหญ่ใช้ตัวเลขหน้าหน้าเรียงลำดับบทบัญญัติ กฎหมายแต่ละบทจึงนิยมเรียก "บทที่" แทน "มาตรา".

⁵⁷ สรวิชัย ผลอ้อ, 'ความรับผิดชอบในดอกเบี้ยผิดนัดของผู้จำนองอื่น' (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2561) 102.

⁵⁸ ร. แลงการ์ด, *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 2* (มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2526) 182-224 อ้างถึงใน พรศักดิ์ ผกากรอง (เชิงอรธ 27) 119.

⁵⁹ ร. แลงการ์ด, เพิ่งอ้าง 275 อ้างถึงใน พรศักดิ์ ผกากรอง, เพิ่งอ้าง.

สุดแต่ความสนิทของความเป็นญาติหรือสายสัมพันธ์ หากลูกหนี้ปฏิเสธหนี้จนเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ต้องดำเนินคดีฟ้องร้อง ส่วนของดอกเบี้ยที่ลูกหนี้มีหน้าที่ต้องชำระเพิ่มขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปเป็นสองส่วนสามหรือสามส่วนสี่ หรือกรณีการกู้ระหว่างมิตรสหาย ดอกเบี้ยให้คิดกันแต่บางส่วน คือหนึ่งส่วนสามสำหรับกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ตามกำหนดเวลา และสามส่วนสี่สำหรับกรณีที่เจ้าหนี้ต้องนำคดีขึ้นฟ้องร้อง

ในสมัยรัชกาลที่ 4-5 ได้มีการออกประกาศว่าด้วยทาสลูกหนี้ไม่มีเงินดอกเบี้ยเสียแก่เจ้าหนี้ นายเงิน ก็เขียนลดเงินดอกเบี้ย 3 ที่ต่อตำลึง ลงวันพุธ แรม 7 ค่ำ เดือน 3 ปีมะโรง จ.ศ. 1230 (พ.ศ. 2411) เป็นกฎหมายที่ช่วยเหลือลูกหนี้ในการชำระหนี้สินโดยให้ลูกหนี้ชำระแต่ต้นเงินก็พ้นจากหนี้ แต่เพื่อป้องกันมิให้ลูกหนี้ใช้อุบายฉ้อโกงนายเงิน กฎหมายจึงกำหนดให้เขียนลูกหนี้แทนดอกเบี้ยที่ค้างชำระในอัตรา 3 ที่ต่อ 1 ตำลึง⁶⁰

ต่อมา มีการกำหนดอัตราดอกเบี้ยในกฎหมายเป็นจำนวนแน่นอน โดยการตราพระราชบัญญัติเรื่อง กู้เงินแลขายตัว ให้คิดดอกเบี้ยเพียงซ่งละบาท ลงวันศุกร์ ขึ้น 2 ค่ำ เดือน 4 ปีมะโรง จ.ศ. 1230 (พ.ศ. 2411) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการกำหนดอัตราขั้นสูงของดอกเบี้ยไว้ซ่งละ 1 บาท โดยมีเหตุผลในบัญญัติกฎหมายสรุปได้ว่า เนื่องจากเศรษฐกิจของประเทศเจริญดีขึ้นและมีชาวต่างประเทศมาประกอบการพาณิชย์มากขึ้น พลเมืองทำมาหากินสะดวกสบายกว่าเดิม เงินตรามากขึ้นกว่าแต่ก่อน การกู้เงินจึงทำได้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าแต่ก่อน แต่เจ้าหนี้บางคนฉวยโอกาสที่ลูกหนี้ร่อนเงินเรียกเอาดอกเบี้ยอย่างสูงเต็มที่ บางคราวเรียกดอกเบี้ยถึงซ่งละ 5 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 75 ต่อปี)⁶¹ ลูกหนี้ซึ่งจำใจเข้าทำสัญญากู้ในลักษณะดังกล่าวก็พากันหาวิธีฉ้อเจ้าหนี้ด้วยอุบายต่าง ๆ หรือหลบหนีทำให้โรงศาลเต็มไปด้วยคดีเช่นนี้ กฎหมายเดิมที่กำหนดว่าการกู้ยืมเงินตั้งแต่ 1 ตำลึงต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ และให้คิดดอกเบี้ยตำลึงละ 1 เฟื้อง (ร้อยละ 37.5) จึงไม่เพียงพอ ดังนั้น จึงออกกฎหมายว่าบรรดาสัญญาที่ได้กระทำขึ้นก่อนที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศใช้ จะเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราไม่ได้ โดยให้ลดอัตราดอกเบี้ยมาเป็นซ่งละ 10 สลึง ถ้าต่ำกว่าซ่งละ 10 สลึงลงมา ก็ให้บังคับดอกเบี้ยตามสัญญาได้ ส่วนสัญญาที่ทำภายหลังพระราชบัญญัตินี้ประกาศใช้ให้คิดในอัตราซ่งละบาท (ร้อยละ 15 ต่อปี) หากกำหนดอัตราดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราซ่งละบาท ก็ให้ลดลงมาเป็นซ่งละบาท อัตราดอกเบี้ยส่วนที่เกินนั้นบังคับไม่ได้ แต่ถ้าอัตราดอกเบี้ยในสัญญาต่ำกว่าซ่งละบาท ก็ให้บังคับตามนั้น อนึ่ง กฎหมายยอมให้เจ้าหนี้เอาดอกเบี้ยทบต้นได้เมื่อเจ้าหนี้คิดดอกเบี้ยในอัตราต่ำ (ซ่งละ 2 สลึงลงมา) หากลูกหนี้ไม่ได้

⁶⁰ “...ถ้าทาสลูกหนี้คนใดคนหนึ่งมาร้องฟ้องกล่าวโทษเจ้าหนี้ว่า นายเงินว่า เอาเงินดอกเบี้ยทำต้นเงินก็ดี แลเงินดอกเบี้ยน้อย คิดฉ้อเอามากก็ดี ถ้าพิจารณาได้ความจริงว่า เปนทาสเปนลูกหนี้ไม่มีเงินดอกเบี้ยจะเสียให้เจ้าหนี้ นายเงินประการใด ๆ ก็ดี ให้ตัดสินให้ทาสลูกหนี้ใช้ต้นเงินให้แก่เจ้าหนี้ นายเงินจงเต็มตามสารกรรมธรรม แต่เงินดอกเบี้ยนั้นมากนักน้อยเท่าใด ถ้าทาสลูกหนี้ไม่มีเงินจะเสียให้แก่เจ้าหนี้ นายเงิน ก็ให้เขียนทาสลูกหนี้ลดเงินดอกเบี้ยสามที่ต่อแสน ๆ ละตำลึงกว่าจะครบเงินดอกเบี้ยนั้น เทอญ”.

⁶¹ อัตราแลกเปลี่ยนเงินของประเทศไทยในอดีต กำหนดอัตราไว้ว่า 1 ซ่ง เท่ากับ 20 ตำลึง, 1 ตำลึง เท่ากับ 4 บาท, 1 บาท เท่ากับ 4 สลึง และ 1 สลึง เท่ากับ 2 เฟื้อง เมื่อเทียบค่านวมการคิดดอกเบี้ยดังกล่าวกับการคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ เงิน 1 ซ่ง เท่ากับ 80 บาท เรียกดอกเบี้ยซ่งละ 5 บาท ต่อเดือน เท่ากับร้อยละ 6.25 ต่อเดือน หรือร้อยละ 75 ต่อปี (โปรดดูวิธีคิดดอกเบี้ยในเชิงอรรถ 95 ประกอบ).

ชำระดอกเบี้ยตลอดระยะเวลา 1 ปี 2 ปี หรือ 3 ปี แต่จำนวนดอกเบี้ยยังไม่เท่าเงินต้น เจ้าหนี้อาจเอาดอกเบี้ยไปเพิ่มเป็นเงินต้นได้ โดยสลักหลังกรมธรรม์นั้นและดอกเบี้ยต่อไปก็ให้คิดจากเงินต้นจำนวนใหม่ในอัตราดอกเบี้ยเดิม⁶²

4.2 อัตราดอกเบี้ยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก่อนการแก้ไขโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564

ภายหลังจากมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเรื่อง กู้เงินแลขายตัว ให้คิดดอกเบี้ยเพียงชั่งละบาท ได้มีการปรับปรุงกฎหมายของประเทศทั้งระบบ โดยเริ่มการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในปี พ.ศ. 2451 และการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และบรรพ 2 เสร็จในปี พ.ศ. 2466 และให้มีผลใช้บังคับวันที่ 1 มกราคม 2467 และบรรพ 3 ยกร่างเสร็จในปี พ.ศ. 2467 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2468 ทั้งนี้ การที่เว้นช่วงเวลาไว้ 1 ปี ก่อนการใช้บังคับเป็นกฎหมายของบรรพ 1 บรรพ 2 และบรรพ 3 นั้น ก็เพื่อจะได้ตรวจแก้ไขหากมีข้อบกพร่อง และปรากฏว่าทั้งบรรพ 1 บรรพ 2 และบรรพ 3 ไม่ได้ใช้บังคับตามกำหนดเวลาดังกล่าว เพราะยังมีข้อบกพร่องอยู่มาก จึงต้องมีการชำระใหม่ทั้งสามบรรพ⁶³ และบรรพ 1 และบรรพ 2 ที่ชำระใหม่ได้ประกาศและใช้บังคับเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2468 และบรรพ 3 ที่ชำระใหม่ ประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2471 และให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2472 ทั้งนี้ บทบัญญัติหลักที่เกี่ยวข้องกับอัตราดอกเบี้ยตามกฎหมายไทยที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่

⁶² “...ถ้าภายหลังหมายประกาศพระราชบัญญัตินี้ ทาษลูกนี้กับเจ้านายเงินวิวาทกันด้วยต้นเงินดอกเบี้ยค่าป่วยการดังกล่าวมานี้ ก็ให้ตัดสินให้ทาษลูกนี้กู้ขายจำนำแลหนังสือสัญญาให้ดอกเบี้ยกันต่าง ๆ นั้นเสียเงินดอกเบี้ยค่าป่วยการให้แก่เจ้านายเงินเดือนหนึ่งชั่งละบาทเสมอกัน ถ้าทำสารกรรมธรรม์กู้ขายจำนำแลหนังสือสัญญาให้ดอกเบี้ยแก่กันต่างจากชั่งละบาทลงมาก็ให้ตัดสินเอาตามสัญญา เพราะเหตุว่าเจ้านายเงินปราณีแก่ทาษลูกนี้ ถ้าทำสารกรรมธรรม์กู้ขาย แลหนังสือจำนำสัญญาให้ดอกเบี้ยมากกว่าชั่งละบาทขึ้นไป แลทาษลูกนี้ได้ส่งดอกเบี้ยให้แก่เจ้านายเงินไปก่อนแล้ว ให้เปนลากแก่เจ้านายเงินแต่ที่ได้ไว้ แลดอกเบี้ยซึ่งค้างอยู่นั้น ให้ตัดสินให้ทาษลูกนี้เสียเงินดอกเบี้ยค่าป่วยการให้แก่เจ้านายเงินแต่ชั่งละบาทตามหมายประกาศดอกเบี้ยที่สัญญาเกินชั่งละบาทนั้นให้ยกเสีย หนึ่ง (อนึ่ง) ทำสารกรรมธรรม์กู้ขายจำนำแลทำหนังสือสัญญากันด้วยประการใด ๆ ก็ให้มีสัญญาให้ดอกเบี้ยแก่กันเดือนหนึ่งชั่งละสองสลึงก็ดี ต่างจากชั่งละสองสลึงลงมาก็ดี ให้มีกำหนดสัญญาครบปี ให้ส่งดอกเบี้ยให้เสร็จ อย่าให้ดอกเบี้ยค้างล่วงปีไป ถ้าดอกเบี้ยครบปี ทาษลูกนี้ไม่ได้เอาดอกเบี้ยมาส่ง ดอกเบี้ยค้าง 1 ปี 2 ปี 3 ปีก็ดี ยังไม่เท่าต้นเงิน ให้เอาดอกเบี้ยที่ค้างบวกเข้าในเงินเดิมเปนต้นเงินสลักหลังกรมไว้ ให้คิดเอาดอกเบี้ยต่อไปชั่งละสองสลึง ถ้าทาษลูกนี้ไม่ได้ส่งดอกเบี้ยค้างมาช้านาน คิดบวกเท่าต้นเงินแล้ว ให้เจ้านายเงินคิดเอาดอกเบี้ยแต่เท่าต้นเงิน อย่าให้คิดเอาดอกเบี้ยต่อไปอีกเลย ซึ่งเจ้านายเงินคิดเอาดอกเบี้ยแก่ทาษลูกนี้ชั่งละสองสลึงต่างจากชั่งละสองสลึงตามจำนวนเงินที่สัญญาเพราะดอกเบี้ยน้อยจึงให้เสียกันดังนี้”.

⁶³ เสถียร ลายลักษณ์ (ผู้รวบรวม), ‘ประกาศประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และ บรรพ 2 พ.ศ. 2466’ ใน *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 36 (พ.ศ. 2466)* (โรงพิมพ์ห้องสมุดไท 2477) 297-299. และ เสถียร ลายลักษณ์ (ผู้รวบรวม), ประกาศพระราชกฤษฎีกาให้ใช้บรรพ 3 แห่งประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์’ ใน *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 37 (พ.ศ.2467)* (โรงพิมพ์ห้องสมุดไท 2477) 308-309 อ้างถึงใน พรรคตี่ ผกากรอง (เชิงอรธ 27) 74.

4.2.1 อัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้ง

ในกรณีที่ในสัญญาได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้โดยชัดแจ้ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดในมาตรา 7⁶⁴ ให้ถือว่าคู่สัญญากำหนดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี เช่น สัญญากู้ยืมเงินมีข้อความว่า ผู้กู้ยอมให้ดอกเบี้ยตามกฎหมาย หรือยอมให้ดอกเบี้ยตามกฎหมายอย่างสูง หรือยอมเสียดอกเบี้ยทุกเดือน แต่ไม่ได้มีการกำหนดอัตราโดยชัดแจ้ง ผู้ให้กู้จึงมีสิทธิได้รับดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปีตั้งแต่วันที่⁶⁵ นอกจากนี้ มีการปรับใช้อัตราดอกเบี้ยดังกล่าวในการเรียกดอกเบี้ยตามมาตรา 391⁶⁶ (การกลับสู่สถานะเดิมของคู่สัญญา) และมาตรา 1112⁶⁷ (ผลของการไม่จดทะเบียนจัดตั้งบริษัทจำกัดภายใน 3 เดือนนับแต่มีการประชุมจัดตั้งบริษัทจำกัด) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย

มาตรา 7 นี้มีต้นร่างมาจาก มาตรา 276⁶⁸ แห่งประมวลกฎหมายพาณิชย์ญี่ปุ่น (Japanese Commercial Code) มาตรา 246⁶⁹ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (German Civil Code) มาตรา 352⁷⁰ แห่งประมวลกฎหมายพาณิชย์เยอรมัน (German Commercial Code) มาตรา 1907⁷¹ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส (French Civil Code) และมาตรา 73⁷² แห่งประมวล

⁶⁴ มาตรา 7 ถ้าจะต้องเสียดอกเบี้ยแก่กัน และดอกเบี้ยนั้นมิได้กำหนดอัตราไว้โดยนิติกรรม หรือโดยบทกฎหมายอันใด อันหนึ่งชัดแจ้งไซ้ ท่านให้ใช้อัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี.

⁶⁵ ตัวอย่าง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 497/2506, 235/2507, 105/2518, 1688/2523, 3708/2528, 1759/2545, 12738/2555.

⁶⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 บัญญัติว่า “เมื่อคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจะต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม แต่ทั้งนี้จะให้เป็นที่ย่อมเสียแก่สิทธิของบุคคลภายนอกหาได้ไม่ ส่วนเงินอื่นจะต้องให้อันในกรณีดังกล่าวมาในวรรคต้นนั้น ท่านให้บวกดอกเบี้ยเข้าด้วย คิดตั้งแต่เวลาที่ได้รับไว้ ...”

⁶⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1112 บัญญัติว่า “ถ้าการจดทะเบียนมิได้ทำภายในสามเดือนนับแต่ประชุมตั้งบริษัทไซ้ ท่านว่าบริษัทนั้นเป็นอันไม่ได้ตั้งขึ้น และบรรดาเงินที่ได้รับไว้จากผู้เข้าซื้อหุ้นนั้นต้องใช้คืนเต็มจำนวนมิให้ลดเลย ถ้ามีจำนวนเงินเช่นนั้นค้างอยู่มิได้คืนในสามเดือนภายหลังการประชุมตั้งบริษัทไซ้ ท่านว่ากรรมการของบริษัทต้องรับผิดชอบร่วมกันที่จะใช้ทั้งต้นเงินและดอกเบี้ยคิดตั้งแต่วิธีกำหนดสามเดือนนั้น...”

⁶⁸ Article 276 In regard to debts arising from commercial transactions, the rate of legal interest is six per centum per annum.

⁶⁹ Article 246 If interest is payable on a debt by law or under a legal transaction, the rate of interest is four percent per year, unless otherwise provided.

⁷⁰ Article 352 The rate of interest implied by law as payable in bilateral mercantile transactions, including interest due in the event of delay in the performance of an obligation, is 5 per cent. The same rate of interest is payable in respect of a debt arising out of such a contract where there is an express stipulation for the payment of interest, but the rate thereof is not specified.

⁷¹ Article 1907 Interest is statutory or conventional. Statutory interest is fixed by statute. Conventional interest may exceed statutory interest whenever a statute does not so prohibit.

The rate of conventional interest must be fixed in writing.

⁷² Article 73

1 Where an obligation involves the payment of interest but the rate is not set by contract, law or custom, interest is payable at the rate of 5% per annum.

2 Public law provisions governing abusive interest charges are not affected.

กฎหมายลักษณะหนี้สวิส (Swiss Code of Obligation) อย่างไรก็ดี อัตราดอกเบี้ยที่กำหนดในมาตรานี้คือ ร้อยละ 7.5 ต่อปี ไม่ตรงกับอัตราดอกเบี้ยในบทบัญญัติของกฎหมายต่างประเทศที่เป็นต้นร่างแต่อย่างใด

4.2.2 อัตราดอกเบี้ยผิดนัด

อัตราดอกเบี้ยผิดนัดปรากฏอยู่ในมาตรา 224⁷³ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งอัตราดอกเบี้ยตามมาตรานี้ใช้ใน (1) มูลหนี้จากนิติกรรมที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เมื่อถึงกำหนดเวลา ซึ่งอาจเป็นกรณีหนี้ที่ไม่มีกำหนดชำระและเจ้าหนี้เตือนลูกหนี้แล้ว แต่ลูกหนี้ไม่ชำระภายในเวลาที่กำหนด ลูกหนี้จึงผิดนัดเพราะเจ้าหนี้เตือนแล้ว และกรณีหนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระชัดเจน เมื่อครบกำหนดชำระแล้วลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ลูกหนี้ผิดนัดทันทีโดยที่เจ้าหนี้ไม่ต้องเตือน (มาตรา 204⁷⁴) และ (2) มูลหนี้ละเมิด ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ผู้ที่ทำละเมิดเป็นลูกหนี้ในมูลละเมิด และถือว่าได้ผิดนัดในหนี้ นับมาแต่เวลาที่ทำละเมิด ส่งผลให้ผู้ที่ได้ทำละเมิดจะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ถูกละเมิด ตามมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้น บวกด้วยดอกเบี้ยผิดนัดนับแต่เวลาที่ทำละเมิด (มาตรา 206⁷⁵) ทั้งนี้ เมื่อลูกหนี้ผิดนัดแล้ว ลูกหนี้ก็จะต้องชำระดอกเบี้ยผิดนัดร้อยละ 7.5 ต่อปีให้แก่เจ้าหนี้ ซึ่งศาสตราจารย์โสภณ รัตนกร ให้ความเห็นไว้ว่าเป็นบทสันนิษฐานเรื่องความเสียหาย โดยเจ้าหนี้ไม่ต้องพิสูจน์⁷⁶ ซึ่งเป็นข้อยกเว้นหลักทั่วไปเกี่ยวกับความเสียหาย ซึ่งโดยปกติเจ้าหนี้จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นจึงจะได้รับค่าเสียหาย อนึ่ง ถ้าในสัญญามีการกำหนดให้ลูกหนี้ต้องเสียดอกเบี้ยผิดนัด ในอัตราที่สูงกว่าที่กฎหมายกำหนดก็ให้เสียในอัตราที่ตกลงกันในสัญญา (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2489/2536)

มาตรา 224 มีต้นร่างมาจากมาตรา 288⁷⁷ และมาตรา 289⁷⁸ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน อย่างไรก็ตาม อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 นี้ ไม่ตรงกับอัตราดอกเบี้ยที่กำหนดในต้นร่างแต่อย่างใด

⁷³ มาตรา 224 บัญญัติว่า “หนี้เงินนั้น ท่านให้คิดดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัดร้อยละเจ็ดกึ่งต่อปี ถ้าเจ้าหนี้อาจจะเรียกดอกเบี้ยได้สูงกว่านั้นโดยอาศัยเหตุอย่างอื่นชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้คงส่งดอกเบี้ยต่อไปตามนั้น

ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัด

การพิสูจน์ค่าเสียหายอย่างอื่นนอกกว่านั้น ท่านอนุญาตให้พิสูจน์ได้”

⁷⁴ มาตรา 204 บัญญัติว่า “ถ้าหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว และภายหลังแต่นั้นเจ้าหนี้ได้ให้คำเตือนลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้ไซ้ ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดเพราะเขาเตือนแล้ว

ถ้าได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ตามวันแห่งประติทิน และลูกหนี้มิได้ชำระหนี้ตามกำหนดไซ้ ท่านว่าลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดโดยมิพักต้องเตือนเลย วิธีเดียวกันนี้ท่านให้ใช้บังคับแก่กรณีที่ต้องบอกกล่าวล่วงหน้าก่อนการชำระหนี้ ซึ่งได้กำหนดเวลาลงไว้ อาจคำนวณนับได้โดยประติทินนับแต่วันที่ได้บอกกล่าว”

⁷⁵ มาตรา 206 บัญญัติว่า “ในกรณีหนี้อื่นเกิดแต่มูลละเมิด ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดมาแต่เวลาที่ทำละเมิด”

⁷⁶ โสภณ รัตนกร, หนี้ (พิมพ์ครั้งที่ 11 สำนักพิมพ์นิติบรรณการ 2556) น. 163.

⁷⁷ Section 288

(1) Any money debt must bear interest during the time of default. The default rate of interest per year is five percentage points above the basic rate of interest.

(2) In the case of legal transactions to which a consumer is not a party the rate of interest for claims for payment is eight percentage points above the basic rate of interest.

4.2.3 อัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงิน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดอัตราดอกเบี้ยขั้นสูงที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินไว้ในมาตรา 654⁷⁹ ในอัตราร้อยละ 15 ต่อปี อย่างไรก็ตาม แม้บทบัญญัติจะกำหนดว่า “ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้น ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละ 15 ต่อปี” โดยดอกเบี้ยส่วนที่เกินร้อยละ 15 ต่อปี ตกเป็นโมฆะโดยผลของกฎหมายว่าด้วยห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา⁸⁰ เนื่องจากการตกลงเรียกดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด เป็นการตกลงที่ขัดต่อกฎหมายว่าด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน ย่อมมีผลให้ข้อตกลงนั้นตกเป็นโมฆะ⁸¹ และหากปรากฏว่าผู้กู้ยืมเงิน (ลูกหนี้) สมครใจที่จะจ่ายดอกเบี้ยเกินอัตราที่กำหนดแล้ว ลูกหนี้นี้ย่อมไม่มีฐานะตามกฎหมายในการเป็นผู้เสียหายตามมาตรา 2 (4)⁸² แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และไม่สามารถร้องทุกข์กล่าวโทษผู้ให้กู้ยืมเงิน (เจ้าหนี้) ได้ และในส่วคดีแพ่งถือว่าเป็นการชำระหนี้ตามอำเภอใจตามมาตรา 407⁸³ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีผลให้ไม่สามารถเรียกดอกเบี้ยที่เกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดคืนได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 101/2554, 2131/2560) และผู้ให้กู้ยืมเงินย่อมไม่มีสิทธิได้รับดอกเบี้ยดังกล่าวด้วย เนื่องจากเป็นดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6237/2561) อย่างไรก็ตาม ผู้ให้กู้ยืมเงินก็ยังมีสิทธิเรียกต้นเงินกู้คืนได้ เพราะความเป็นโมฆะนั้นเฉพาะดอกเบี้ยที่เรียกเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ มิได้รวมไปถึงต้นเงินด้วย⁸⁴ โดยผู้ให้กู้ยืมเงินต้องนำดอกเบี้ยที่ผู้กู้ยืมชำระไปหักจากต้นเงินกู้ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5376/2560 (ประชุมใหญ่))

มาตรา 654 มีต้นร่างมาจากมาตรา 1907⁸⁵ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส แต่อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 15 นี้ ไม่ตรงกับอัตราดอกเบี้ยที่กำหนดในต้นร่างแต่อย่างใด

(3) The obligee may demand higher interest on a different legal basis.

(4) The assertion of further damage is not excluded.

⁷⁸ Section 289 Default interest is not to be paid on interest. The right of the obligee to compensation for damage caused by the default remains unaffected.

⁷⁹ มาตรา 654 บัญญัติว่า “ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้น ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละสิบห้าต่อปี”

⁸⁰ เดิมมีพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช 2475 กำหนดให้ผู้ให้กู้ที่เรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา มีโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งต่อมาได้ปรับปรุงโดยพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 กำหนดโทษให้ผู้ให้กู้ที่เรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา คือ จำคุกไม่เกิน 2 ปีหรือปรับไม่เกิน 200,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ.

⁸¹ ตัวอย่าง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 966/2534.

⁸² มาตรา 2 ในประมวลกฎหมายนี้ ...

(4) “ผู้เสียหาย” หมายความว่าบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ตั้งบัญญัติไว้ในมาตรา 4,5 และ 6...”

⁸³ มาตรา 407 บัญญัติว่า “บุคคลใดได้กระทำการอันใดตามอำเภอใจเหมือนหนึ่งว่าเพื่อชำระหนี้โดยรู้อยู่ว่าตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ ท่านว่าบุคคลผู้นั้นหาสิทธิที่จะได้รับคืนทรัพย์สินไม่”

⁸⁴ ตัวอย่าง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 709/2484, 136/2507, 261/2516, 567/2536, 4690/2540 และ 178/2549.

⁸⁵ Article 1907 Interest is statutory or conventional. Statutory interest is fixed by statute. Conventional interest may exceed statutory interest whenever a statute does not so prohibit.

The rate of conventional interest must be fixed in writing.

4.3 อัตราดอกเบี้ยตามพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564

4.3.1 อัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้ง

พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 ได้แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 7⁸⁶ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยปรับปรุงอัตราดอกเบี้ยที่มีได้กำหนดโดยนิติกรรมหรือโดยบทกฎหมายอันชัดแจ้ง จากอัตราเดิมที่เป็นอัตราคงที่ร้อยละ 7.5 ต่อปี เป็นอัตราใหม่ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์และสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยปรับลดอัตราดอกเบี้ยให้เหลือร้อยละ 3 ต่อปีซึ่งเป็นอัตราเฉลี่ยปานกลางระหว่างอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก⁸⁷ และอัตราดอกเบี้ยเงินให้สินเชื่อ⁸⁸ ของธนาคารพาณิชย์ในปัจจุบัน และกำหนดให้สามารถปรับเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยให้ลดลงหรือเพิ่มขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์และสภาพเศรษฐกิจของประเทศได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา พร้อมทั้งกำหนดให้กระทรวงการคลังพิจารณาทบทวนอัตราดอกเบี้ยดังกล่าวทุก 3 ปี ให้มีอัตราใกล้เคียงกับอัตราเฉลี่ยระหว่างอัตราดอกเบี้ยเงินฝากกับอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ ทั้งนี้ อัตราดอกเบี้ยตามมาตรา 7 ที่แก้ไขเพิ่มเติมนี้ใช้กับการคิดดอกเบี้ยที่ถึงกำหนดเวลาชำระตั้งแต่วันที่พระราชกำหนดดังกล่าวใช้บังคับ (11 เมษายน 2564) แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงการคิดดอกเบี้ยในระหว่างช่วงเวลาก่อนที่พระราชกำหนดนี้ใช้บังคับ รวมถึงคดีที่มีการยื่นฟ้องและศาลมีคำพิพากษาไปแล้วก่อนวันที่พระราชกำหนดดังกล่าวใช้บังคับ ทำให้อัตราดอกเบี้ยเดิมและวิธีการคำนวณดอกเบี้ยตามที่ระบุในคำพิพากษาเป็นหนี้ตามคำพิพากษาที่บังคับคดีได้ต่อไป อย่างไรก็ดี หากคดีนั้นยังไม่ถึงที่สุดลูกหนี้ตามคำพิพากษาอาจใช้สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยตามกฎหมายใหม่ได้⁸⁹

⁸⁶ มาตรา 7 บัญญัติว่า “ถ้าจะต้องเสียดอกเบี้ยแก่กันและมีได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้โดยนิติกรรม หรือโดยบทกฎหมายอันชัดแจ้ง ให้ใช้อัตราร้อยละสามต่อปี

อัตราตามวรรคหนึ่งอาจปรับเปลี่ยนให้ลดลงหรือเพิ่มขึ้นเพื่อให้สอดคล้อง กับสภาพเศรษฐกิจของประเทศได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา โดยปกติให้กระทรวงการคลัง พิจารณาทบทวนทุกสามปีให้ใกล้เคียงกับอัตราเฉลี่ยระหว่างอัตราดอกเบี้ยเงินฝากกับอัตราดอกเบี้ย เงินให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์”

⁸⁷ อัตราดอกเบี้ยเงินฝากสำหรับบุคคลธรรมดาของธนาคารพาณิชย์ ในประเทศไทย มี 3 กลุ่มอัตรา คือ (1) อัตราดอกเบี้ยออมทรัพย์ (2) อัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำ 3 เดือน 6 เดือน 12 เดือน และ 24 เดือน และ (3) อัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำประเภทใบรับฝากเงิน (FDR หรือ fixed deposit receipt) ซึ่งสามารถเลือกระยะเวลาฝากได้ตามต้องการ.

⁸⁸ อัตราดอกเบี้ยเงินให้สินเชื่อสำหรับบุคคลธรรมดาของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย มี 3 อัตรา คือ (1) อัตราดอกเบี้ย MOR (minimum overdraft rate) คือ อัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารพาณิชย์เรียกเก็บจากลูกค้ารายใหญ่ชั้นดีประเภทเงินเบิกเกินบัญชี (2) อัตราดอกเบี้ย MLR (minimum loan rate) คือ อัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารพาณิชย์เรียกเก็บจากลูกค้ารายใหญ่ชั้นดีประเภทเงินกู้แบบมีระยะเวลา (term loan) ซึ่งมักใช้กับเงินกู้ระยะยาวที่มีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน (3) อัตราดอกเบี้ย MRR (minimum retail rate) คือ อัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารพาณิชย์เรียกเก็บจากลูกค้ารายย่อยชั้นดี เช่น สินเชื่อส่วนบุคคล สินเชื่อที่อยู่อาศัย และสินเชื่อบัตรเครดิต.

⁸⁹ หนังสือสำนักงานศาลยุติธรรม ด่วนที่สุด ที่ ศย 016/ว 411 ข้อพิจารณาเกี่ยวกับพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 ลงวันที่ 20 เมษายน 2564 <<https://jla.coj.go.th/th/content/category/detail/id/1602/iid/241494>> สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2564.

4.3.2 อัตราดอกเบี้ยผิดนัด

พระราชกำหนดดังกล่าวยังได้แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 224⁹⁰ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยปรับปรุงอัตราดอกเบี้ยผิดนัดจากอัตราเดิมที่เป็นอัตราคงที่ร้อยละ 7.5 ต่อปี เป็นอัตราใหม่ที่สามารถปรับเปลี่ยนให้มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์และสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป โดยกำหนดให้เป็นอัตราที่เชื่อมโยงกับอัตราดอกเบี้ยที่มีกำหนดโดยนิติกรรมหรือโดยบทกฎหมาย อันขัดแย้งในมาตรา 7 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และบวกอัตราเพิ่มอีกร้อยละ 2 ต่อปี เพื่อจูงใจให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตรงเวลา ซึ่งอัตราดอกเบี้ยผิดนัดที่กำหนดใหม่จะเท่ากับร้อยละ 5 ต่อปี อันเป็นอัตราที่เหมาะสมสำหรับการใช้บังคับในระยะแรกก่อนที่จะมีการทบทวนอัตราดอกเบี้ยตามมาตรา 7 ต่อไป ส่วนการที่เจ้าหนี้อาจเรียกดอกเบี้ยผิดนัดได้สูงขึ้นได้หากมีเหตุอันชอบด้วยกฎหมาย การห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัด และการให้เจ้าหนี้สามารถพิสูจน์ค่าเสียหายอย่างอื่นได้นั้น ยังคงหลักการเดิมของกฎหมายไว้โดยไม่มีการแก้ไขเพิ่มเติม นอกจากนี้ พระราชกำหนดนี้เพิ่มมาตรา 224/1⁹¹ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยนำหลักเกณฑ์ในประกาศนาคกรแห่งประเทศไทย ที่ สกส2. 9/2563 ข้อ 5.2.1 การคิดดอกเบี้ยผิดนัดชำระหนี้ (2) ฐานการคำนวณดอกเบี้ยผิดนัดชำระหนี้ มาบัญญัติไว้ เพื่อให้การคำนวณดอกเบี้ยผิดนัดชำระหนี้ในหนี้ที่ลูกหนี้มีหน้าที่ผ่อนชำระเป็นงวดมีความชัดเจนและเป็นธรรมต่อลูกหนี้ยิ่งขึ้น

4.3.3 อัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงิน

พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 มิได้ปรับปรุงอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินตามมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันทำให้อัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินยังคงอยู่ที่ร้อยละ 15 ต่อปี ตามที่ได้กล่าวมาในหัวข้อที่ 4.2.3

⁹⁰ มาตรา 224 บัญญัติว่า “หนี้เงินนั้น ให้คิดดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัดในอัตราที่กำหนดตามมาตรา 7 บวกด้วยอัตราเพิ่มร้อยละสองต่อปี

ถ้าเจ้าหนี้อาจจะเรียกดอกเบี้ยได้สูงกว่านั้น โดยอาศัยเหตุอย่างอื่นอันชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้คงส่งดอกเบี้ยต่อไปตามนั้น

ห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัด

การพิสูจน์ค่าเสียหายอย่างอื่นนอกจากนั้น ให้พิสูจน์ได้”

⁹¹ มาตรา 224/1 บัญญัติว่า “ ถ้าลูกหนี้มีหน้าที่ผ่อนชำระหนี้เงินเป็นงวด และลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ในงวดใด เจ้าหนี้ อาจเรียกดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัดได้เฉพาะจากต้นเงินของงวดที่ลูกหนี้ผิดนัดนั้น

ข้อตกลงใดขัดกับความในวรรคหนึ่ง ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ”

5. บทวิเคราะห์อัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินสมควรถูกแก้ไขหรือไม่และข้อเสนอ

โดยเหตุที่พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 มิได้ปรับปรุงอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินตามมาตรา 654⁹² แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันทำให้การกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่ผู้ให้กู้จะสามารถกำหนดไว้ในสัญญากู้ยืมเงินที่ผู้ให้กู้มิได้เป็นสถาบันการเงิน ยังคงอยู่ที่ร้อยละ 15 ต่อปี ซึ่งหากในสัญญากู้ยืมเงินกำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้เกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี ย่อมตกเป็นโมฆะโดยผลของพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 แม้ในการพิจารณาของคณะกรรมการพัฒนากฎหมายได้มีการกล่าวถึงการพิจารณาปรับปรุงอัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งตามมาตรา 7 อัตราดอกเบี้ยผิดนัดตามมาตรา 224 และอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินตามมาตรา 654 ไปในคราวเดียวกัน แต่ในที่สุดที่ประชุมมีมติแก้ไขเพียงแค่อัตราดอกเบี้ยในมาตรา 7 และมาตรา 224 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้น เพราะเหตุว่าการที่คณะกรรมการพัฒนากฎหมายมีดำริในการแก้ไขเพิ่มเติมอัตราดอกเบี้ยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในครั้งนี้ คณะกรรมการฯ มีความมุ่งหมายในการแก้ไขปรับปรุงในส่วนอัตราดอกเบี้ยที่คู่สัญญาไม่ได้กำหนดไว้และดอกเบี้ยผิดนัด ซึ่งเป็นอัตราที่สูงเกินไปสำหรับสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันและทำให้เจ้าหนี้ได้กำไรมากกว่าที่สมควรได้ โดยแนวทางการปรับปรุงแก้ไขอัตราดอกเบี้ยในกฎหมายนี้ จะต้องเริ่มด้วยการหาอัตราดอกเบี้ยตามมาตรา 7 ที่เหมาะสมก่อน แล้วจึงบวกอัตราเพิ่มเข้าไปเป็นการลงโทษ เมื่อผิดนัดตามมาตรา 224⁹³

อย่างไรก็ตาม เมื่อพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 ได้แก้ไขอัตราดอกเบี้ยในมาตรา 7 และมาตรา 224 เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน อันเป็นการช่วยเหลือลูกหนี้มิให้ได้รับความเดือดร้อนจากภาระดอกเบี้ยเกินสมควรแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าสมควรแก้ไขอัตราดอกเบี้ยในมาตรา 654 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ได้ยกร่างและพิจารณากำหนดอัตราดอกเบี้ยในช่วงเวลาใกล้เคียงกับการกำหนดอัตราดอกเบี้ยในมาตรา 7 และมาตรา 224 ทั้งนี้ เพื่อช่วยเหลือลูกหนี้และเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยผู้เขียนมีเหตุผลในการสนับสนุนความเห็นดังกล่าว ดังนี้

⁹² การเรียกดอกเบี้ยตามมาตรา 654 ต้องเกิดจากการกู้ยืมเงินเท่านั้น แต่ดอกเบี้ยจะเป็นเงินหรือทรัพย์สินอื่นก็ได้ ทั้งนี้ เป็นไปตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1050/2512 ที่ได้วินิจฉัยว่า การยืมข้าวเปลือกซึ่งตกลงให้ดอกเบี้ยเป็นข้าวเปลือกในอัตรา 1 ถึงต่อข้าวเปลือกที่ยืม 2 ถังนั้น มิใช่ดอกเบี้ยตามความหมายของกฎหมายเพราะผลประโยชน์ที่เรียกเป็นดอกเบี้ยจะเกิดขึ้นได้จากหนี้เงินเท่านั้น เมื่อตกลงจะให้ผลประโยชน์ตอบแทนในการยืมข้าวเปลือกกันไว้เป็นอย่างไร ผู้ยืมจะต้องชำระตามข้อตกลงนั้น (แม้คำนวณแล้วผลประโยชน์ตอบแทนจะสูงกว่าร้อยละ 15 ต่อปี).

⁹³ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานการประชุมคณะกรรมการพัฒนากฎหมาย ครั้งที่ 219-12/2563 (4 มีนาคม 2563).

5.1 ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราดอกเบี้ยตามมาตรา 7 มาตรา 224 และ มาตรา 654

จากการศึกษาแนวคิดในการเรียกดอกเบี้ยและคำสอนของศาสนาเกี่ยวกับการคิดดอกเบี้ย จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศนับถือศาสนาพุทธมีการเรียกดอกเบี้ยในการกู้หนี้ยืมสิน มาตลอดตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยในอดีตไม่มีการกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่ผู้ให้กู้ยืมเงินจะเรียกจากผู้กู้ยืมเงิน ผู้ให้กู้ยืมเงินจึงเรียกดอกเบี้ยในอัตราเท่าใดก็ได้ โดยไม่มีความผิดทั้งทางกฎหมายและทางศาสนา ทั้งนี้ อัตราดอกเบี้ยตามประเพณีในอดีต คือ อัตราดอกเบี้ยต่ำลึงละ 1 เฟื้องต่อเดือน⁹⁴ ซึ่งถ้าหากลูกหนี้ ค้างชำระต้นเงินจนดอกเบี้ยท่วมต้นเงิน ผู้ให้กู้ยืมเงินซึ่งเป็นเจ้าหนี้ก็จะบังคับผู้กู้ยืมเงินซึ่งเป็นลูกหนี้ ให้ทำงานหรือเป็นทาสแทนการชำระหนี้ก็ได้

อย่างไรก็ดี เนื่องจากการคิดดอกเบี้ยตามประเพณีดังกล่าวทำให้มีการขูดรีดดอกเบี้ยอย่างไม่มีขอบเขต ในช่วงรัชกาลที่ 4 – 5 จึงมีการตราพระราชบัญญัติ เรื่อง กู้เงินแลขายตัว ให้คิดดอกเบี้ยเพียง ชั่งละบาท ลงวันศุกร์ ขึ้น 2 ค่ำ เดือน 4 ปีมะโรง จ.ศ. 1230 (พ.ศ. 2411) เพื่อกำหนดอัตราขั้นสูงของ ดอกเบี้ยในกรณีการกู้ยืมเงินไว้ในกฎหมายเป็นจำนวนแน่นอน โดยกำหนดอัตราขั้นสูงของดอกเบี้ยไว้ที่ ชั่งละ 1 บาท และต่อมาได้มีการปรับปรุงกฎหมาย โดยการจัดทำระบบประมวลกฎหมาย ในการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงได้มีการนำหลักการที่ปรากฏในกฎหมายเดิมมากำหนดไว้ กล่าวคือ นำหลักการในพระราชบัญญัติ เรื่อง กู้เงินแลขายตัว ให้คิดดอกเบี้ยเพียงชั่งละบาท ที่กำหนดว่า สัญญาที่ทำภายหลังพระราชบัญญัตินี้ประกาศใช้ให้คิดในอัตราชั่งละบาท หากกำหนดอัตราดอกเบี้ย เกินกว่าอัตราชั่งละบาท ก็ให้ลดลงมาเป็นชั่งละบาท การให้คิดดอกเบี้ยในอัตราชั่งละ 1 บาท นั้น เมื่อพิจารณาอัตราแลกเปลี่ยนเงินของประเทศไทยในอดีตเทียบกับการคำนวณการคิดดอกเบี้ยในระบบ อัตราร้อยละของต่างประเทศ ย่อมคำนวณได้ว่าเป็นการให้คิดดอกเบี้ยไม่เกินร้อยละ 15 ต่อปี⁹⁵

เมื่อกฎหมายกำหนดว่าไม่สามารถเรียกดอกเบี้ยในกรณีกู้ยืมเงินได้เกินร้อยละ 15 ต่อปี ในการยกร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และบรรพ 2 ในปี พ.ศ. 2466 แม้มิได้มี หลักฐานกล่าวไว้โดยชัดแจ้งว่า ผู้ยกร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้นำอัตราดอกเบี้ยสูงสุด ที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินตามที่กำหนดไว้ในการตราพระราชบัญญัติ เรื่อง กู้เงินแลขายตัว ให้คิด ดอกเบี้ยเพียงชั่งละบาท มาเป็นหลักในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้ง

⁹⁴ การคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำลึงละ 1 เฟื้องต่อเดือน เท่ากับอัตราร้อยละ 3.125 ต่อเดือน หรือร้อยละ 37.5 ต่อปี (โปรดดู วิธีคิดดอกเบี้ยในเชิงอรรถ 95 ประกอบ).

⁹⁵ อัตราแลกเปลี่ยนเงินของประเทศไทยในอดีต กำหนดอัตราไว้ว่า 1 ชั่ง เท่ากับ 20 ตำลึง, 1 ตำลึง เท่ากับ 4 บาท, 1 บาท เท่ากับ 4 สลึง และ 1 สลึง เท่ากับ 2 เฟื้อง ซึ่งจากการเทียบอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราดังกล่าว เมื่อเทียบกับการคำนวณการคิดดอกเบี้ย ดังกล่าวกับการคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ เงิน 1 ชั่ง เท่ากับ 80 บาท ซึ่งไม่ถึง 100 บาท จึงต้องนำเงินมาเพิ่มอีก 20 บาท ซึ่งเท่ากับเงิน 5 ตำลึง เพื่อให้เท่ากับ 100 ด้วยเหตุนี้ เงิน 1 ชั่งและ 5 ตำลึง (หรือ 25 ตำลึง) จึงเท่ากับ 100 บาท ในส่วนของ 5 ตำลึง ซึ่งเท่ากับเป็น 1 ใน 4 ของเงิน 1 ชั่ง และเมื่อ 1 ชั่งเท่ากับ 80 บาท จำนวน 1 ใน 4 ของ 80 บาท ซึ่งเท่ากับ 20 บาท

ดังนั้น เงิน 100 บาท ซึ่งประกอบด้วย (1) เงิน 80 บาท ให้คิดอัตราดอกเบี้ย 1 บาท และ (2) เงิน 20 บาท ให้คิด อัตราดอกเบี้ย 1 ใน 4 ของ 1 บาท ซึ่งคือ 1 สลึง หรือ 25 สตางค์ อันทำให้เงิน 100 บาท คิดอัตราดอกเบี้ย 1.25 บาทต่อเดือน เมื่อคูณกับจำนวนปีซึ่งเท่ากับ 12 เดือน จึงเท่ากับร้อยละ 15 ต่อปี.

และอัตราดอกเบี้ยผิมนัด แต่เมื่อพิจารณาคำอธิบายมาตรา 22⁹⁶ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับ พ.ศ. 2466) ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่มีหลักการเช่นเดียวกับมาตรา 7 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในปัจจุบัน โดยพระสารสาสน์ประพันธ์ ซึ่งได้กล่าวอธิบายในมาตรา 22 ว่า “... มาตรา 22 นี้ มิได้แก้ไขอัตราพระราชบัญญัติลักษณะกัณฑ์ยืมสิน โดยถ้าไม่มีกำหนดไว้เลย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้คิดอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ศาลจะให้มากหรือน้อยกว่าที่บัญญัติไว้ในมาตรา 22 นี้ไม่ได้...”⁹⁷ และได้กล่าวในหมายเหตุของมาตราดังกล่าวไว้ว่า “...แต่เดิมมาศาลใช้ดุลพินิจในเมื่อไม่มีข้อตกลงกฎหมายบังคับให้ ๆ ดอกเบี้ย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1635/2455) บางทีก็ไม่คิดให้เลย ถ้าตกลงจะให้ ดอกเบี้ยแก่กันแต่ไม่กำหนดไว้ ศาลคิดให้ตามกฎหมายพระราชบัญญัติอัตราดอกเบี้ยทางกัณฑ์ยืมสิน ให้ซึ่งละบาทอย่างสูง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 911/2455, 329/2463, 306/2466)...”⁹⁸ ประกอบกับความเห็นของศาสตราจารย์โสภณ รัตนกร ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ยผิมนัดไว้ว่า “ที่กฎหมายกำหนดให้อัตราดอกเบี้ยในอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปีนี้ ก็คงถือว่าเป็นอัตราปานกลาง เพราะในสมัยที่ออกกฎหมายนี้ยอมให้เรียกดอกเบี้ยกันได้ไม่เกินร้อยละ 15 ต่อปี”⁹⁹ จึงอาจตีความได้ว่า ในการพิจารณากำหนดอัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้ง (ซึ่งตรงกับมาตรา 7 ในปัจจุบัน) และอัตราดอกเบี้ยผิมนัด (ซึ่งตรงกับมาตรา 224 ในปัจจุบัน) ผู้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยโดยพิจารณาจากอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงิน ตามที่กำหนดไว้ในการตราพระราชบัญญัติ เรื่อง กู้เงินแลขายตัว ให้คิดดอกเบี้ยเพียงซึ่งละบาท ที่กำหนดให้คิดดอกเบี้ยได้ร้อยละ 15 ต่อปี (ซึ่งตรงกับมาตรา 654 ในปัจจุบัน) โดยกำหนดอัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งและอัตราดอกเบี้ยผิมนัดไว้ที่ร้อยละ 7.5 ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจในอดีตที่เคยมีการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากสูงสุดถึงร้อยละ 16 ต่อปี¹⁰⁰

เมื่อปัจจุบันอัตราดอกเบี้ยเงินฝากธนาคารพาณิชย์ลดต่ำลงไปมาก โดยเหลืออัตราดอกเบี้ยประมาณร้อยละ 0.25-2 ต่อปี อันทำให้อัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งและอัตราดอกเบี้ยผิมนัดที่กำหนดไว้ในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี ส่งผลให้ลูกหนี้ได้รับความเดือดร้อนจากภาระดอกเบี้ยและสมควรปรับปรุงอัตราดอกเบี้ย ประกอบกับอัตราส่วนต่างดอกเบี้ยเงินกู้และดอกเบี้ยเงินฝาก (nominal spread) คำนวณมาจากอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ลบด้วยอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก และเมื่อได้มีการตราพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564

⁹⁶ มาตรา 22 บัญญัติว่า “ถ้าจะส่งดอกเบี้ยเมื่อใด ๆ และดอกเบี้ย นั้นมิได้กำหนดอัตราไว้โดยสัญญา กฎหมายท่านให้อัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี”

⁹⁷ ดู พระสารสาสน์ประพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับ พ.ศ. 2466) เรียงมาตรา (พิมพ์ครั้งที่ 2, โรงพิมพ์ตั้งช้างมิ่งป่อ 2467) 57-58. <<https://www.car.chula.ac.th/display7.php?bib=b1862833>> สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2564.

⁹⁸ เพ็งอ้าง.

⁹⁹ โสภณ รัตนกร (เชิงอรรถ 76) 166.

¹⁰⁰ ธนาคารแห่งประเทศไทย, ‘EC_EI_027 เครื่องชี้เศรษฐกิจมหภาคของไทย 1’ (ธนาคารแห่งประเทศไทย) <https://www.bot.or.th/App/BTWS_STAT/statistics/ReportPage.aspx?reportID=409&language=th> สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2564.

โดยแก้ไขอัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งตามมาตรา 7 จากอัตราเดิมที่เป็นอัตราคงที่ร้อยละ 7.5 ต่อปี ให้เหลือร้อยละ 3 ต่อปี ซึ่งเป็นการลดอัตราดอกเบี้ยจากเดิมประมาณครึ่งหนึ่ง และกำหนดให้สามารถปรับเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยให้ลดลงหรือเพิ่มขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจของประเทศได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา และแก้ไขอัตราดอกเบี้ยผิวน้ำตามมาตรา 224 จากอัตราเดิมที่เป็นอัตราคงที่ร้อยละ 7.5 ต่อปี เป็นอัตราตามมาตรา 7 บวกด้วยอัตราเพิ่มร้อยละสองต่อปี (เท่ากับร้อยละ 5 ต่อปี) ซึ่งเป็นการลดอัตราดอกเบี้ยจากเดิมประมาณครึ่งหนึ่งถึงประมาณหนึ่งในสาม ผู้เขียนจึงเห็นว่าสมควรแก้ไขอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินตามมาตรา 654 ในทำนองเดียวกันโดยหากพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินกับอัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งและอัตราดอกเบี้ยผิวน้ำ ตามที่ผู้เขียนได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อาจลดอัตราดอกเบี้ยตามมาตรา 654 ลงในสัดส่วนเดียวกัน คือ ลดประมาณครึ่งหนึ่งหรือลดประมาณหนึ่งในสามของอัตราร้อยละ 15 ซึ่งเท่ากับสมควรกำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ที่อัตราร้อยละ 7 – 10 ต่อปี และกำหนดให้สามารถปรับเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยให้ลดลงหรือเพิ่มขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจของประเทศได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาเช่นเดียวกับที่กำหนดในมาตรา 7 และมาตรา 224 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564

5.2 เจตนารมณ์และเหตุผลในการตราพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564

เมื่อพิจารณาเหตุผลในการตราพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564¹⁰¹ เห็นได้ว่า พระราชกำหนดฯ ดังกล่าวตราขึ้นโดยมีเจตนารมณ์เพื่อความเป็นธรรมและช่วยเหลือลูกหนี้ และกำหนดฐานการคำนวณดอกเบี้ยผิวน้ำชำระหนี้ในหนี้ที่เจ้าหนี้กำหนดให้ลูกหนี้ผ่อนชำระเป็นงวด โดยกำหนดให้เมื่อลูกหนี้ผิวน้ำไม่ชำระหนี้ในงวดใด ให้เจ้าหนี้คิดดอกเบี้ยผิวน้ำได้เฉพาะจากต้นเงินของงวดที่ลูกหนี้ผิวน้ำแล้วเท่านั้น เนื่องจากอัตราดอกเบี้ยที่มีได้กำหนด

¹⁰¹ หมายเหตุท้ายพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564

“โดยที่อัตราดอกเบี้ยที่มีได้กำหนดโดยนิติกรรมหรือโดยบทกฎหมายอันชัดแจ้ง และอัตราดอกเบี้ยผิวน้ำที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ได้ใช้บังคับมาเป็นระยะเวลานานโดยมิได้มีการแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพการณ์และสภาพเศรษฐกิจ ทำให้ลูกหนี้ได้รับความเดือดร้อนจากภาระดอกเบี้ยเกินสมควร สมควรปรับปรุงอัตราดอกเบี้ยและกำหนดวิธีการในการปรับเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยดังกล่าวให้สอดคล้องกับสภาพการณ์และสภาพเศรษฐกิจ พร้อมทั้งกำหนดวิธีการคำนวณดอกเบี้ยผิวน้ำชำระหนี้ให้เหมาะสม ประกอบกับการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศอย่างกว้างขวาง ทำให้ประชาชนจำนวนมากมีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น อัตราดอกเบี้ยตามที่กำหนดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันจึงเป็นภาระอย่างมากต่อลูกหนี้ ซึ่งเป็นผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมรวมทั้งประชาชนทั่วไป และก่อให้เกิดความเสี่ยงสูงที่จะทำให้ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ สมควรที่รัฐจะต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อเป็นการช่วยเหลือประชาชนจากสถานการณ์ดังกล่าวโดยเร่งด่วน จึงเป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนอันมิอาจจะหลีกเลี่ยงได้เพื่อประโยชน์ในอันที่จะรักษาความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ จึงจำเป็นต้องตราพระราชกำหนดนี้”

โดยนิติกรรมหรือโดยบทกฎหมายอันขัดแย้งตามมาตรา 7 และอัตราดอกเบี้ยผิพนัดตามมาตรา 224 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่กำหนดไว้ในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปีนั้น ได้ใช้บังคับมาเป็นระยะเวลาประมาณ 95 ปี โดยมีได้มีการแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพการณ์และสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ลูกหนี้ได้รับความเดือดร้อนจากภาระดอกเบี้ยเกินสมควร และส่งผลให้เกิดการประวิงเวลาฟ้องคดีของเจ้าหนี้เพื่อหาประโยชน์จากอัตราดอกเบี้ยในกฎหมายที่สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ ประกอบกับการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศอย่างกว้างขวาง ทำให้ประชาชนจำนวนมากมีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้นและก่อให้เกิดความเสี่ยงสูงที่จะทำให้ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้

อย่างไรก็ตาม โดยที่อัตราดอกเบี้ยตามมาตรา 7 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 จะใช้บังคับเฉพาะในกรณีที่คุณสัญญากำหนดให้มีการเสียดอกเบี้ยระหว่างกันแต่ไม่ได้กำหนดอัตราไว้หรือกำหนดไว้ในสัญญาในลักษณะที่ให้อัตราดอกเบี้ยเป็นไปตามกฎหมาย ส่วนอัตราดอกเบี้ยตามมาตรา 224 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 กฎหมายกำหนดเพียงว่า “หนี้เงินนั้น ท่านให้คิดดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิพนัดในอัตราที่กำหนด...ถ้าเจ้าหนี้อาจจะเรียกดอกเบี้ยได้สูงกว่านั้นโดยอาศัยเหตุอย่างอื่นอันชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้คงส่งดอกเบี้ยต่อไปตามนั้น...” ซึ่งหมายความว่า ในกรณีที่มีการกำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ในสัญญา ย่อมต้องบังคับตามอัตราดอกเบี้ยที่กำหนดในสัญญา ซึ่งในกรณีสัญญากู้ยืมเงินซึ่งมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดไว้เพียงห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี หากผู้ให้กู้ยืมเงินและผู้กู้ยืมเงินตกลงกันว่าให้คิดดอกเบี้ยได้ในอัตราสูงสุดที่กฎหมายกำหนดคือ อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปี หรือกำหนดอัตราดอกเบี้ยผิพนัดไว้ซึ่งอาจจะกำหนดไว้ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปีหรือมากกว่า กรณีย่อมไม่เป็นการบรรเทาภาระหนี้สินของลูกหนี้ตามวัตถุประสงค์ของการแก้ไขกฎหมายในครั้งนี้

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากเจตนารมณ์และเหตุผลในการตราพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 เมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 7 และมาตรา 224 ด้วยเหตุผลว่าอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ต่อปี เป็นอัตราที่สูงเกินไปสำหรับสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันและทำให้เจ้าหนี้ได้กำไรมากกว่าที่สมควรได้ และการกำหนดอัตราใหม่เป็นอัตราดอกเบี้ยที่ผันแปรไปตามสถานการณ์ โดยมีอัตราสูงสุดกำหนดไว้เป็นเพดานเพื่อไม่ให้ผันแปรจนมีอัตราที่สูงเกินไป ก็สมควรแก้ไขอัตราดอกเบี้ยที่กำหนดไว้ในมาตรา 654 โดยปรับลดลงมาในสัดส่วนเดียวกัน คือ ลดประมาณครึ่งหนึ่งหรือลดประมาณหนึ่งในสามของอัตราร้อยละ 15 ซึ่งเท่ากับสมควรกำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ที่อัตราร้อยละ 7 – 10 ต่อปี และกำหนดให้สามารถปรับเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยให้ลดลงหรือเพิ่มขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจของประเทศได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาเช่นเดียวกับที่กำหนดในมาตรา 7 และมาตรา 224 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 ทั้งนี้ เพื่อความเป็นธรรมและเพื่อเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนจากภาระดอกเบี้ยเกินสมควรของลูกหนี้ ให้สมดังเจตนารมณ์ของการตราพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564

5.3 การพิจารณาเทียบเคียงกับกฎหมายต่างประเทศที่ใช้ในการพิจารณา ยกเว้นพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564

ในการพิจารณายกเว้นพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 คณะกรรมการพัฒนากฎหมายได้พิจารณาอัตราดอกเบี้ยจากกฎหมายของต่างประเทศหลายประเทศ โดยในส่วนการแก้ไขมาตรา 7 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในชั้นแรก คณะกรรมการฯ ได้พิจารณากำหนดแนวทางการปรับปรุงโดยกำหนดเป็นอัตราลอยตัวที่อ้างอิงกับอัตราดอกเบี้ยในตลาดการเงินหรืออัตราดอกเบี้ยที่ประกาศโดยธนาคารกลาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางที่ใช้บังคับอยู่ในประเทศเยอรมนี ประเทศฝรั่งเศส ประเทศอังกฤษ และประเทศออสเตรเลีย โดยกำหนดให้อ้างอิงกับอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำประเภท 12 เดือนของธนาคารพาณิชย์ที่มีขนาดสินทรัพย์ใหญ่ที่สุดจำนวน 5 แห่ง บวกด้วยอัตราเพิ่มร้อยละ 1 ต่อปี แต่ไม่เกินร้อยละ 7.5 ต่อปี และกำหนดให้ธนาคารแห่งประเทศไทยมีหน้าที่ประกาศอัตราดอกเบี้ยเฉลี่ยดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษา ทุกกรอบระยะเวลา 6 เดือน แต่จากการรับฟังความคิดเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป ซึ่งมีความเห็นและข้อกังวลในประเด็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของดอกเบี้ยอ้างอิง ความถี่ของรอบระยะเวลาในการประกาศอัตราดอกเบี้ย และวิธีการคำนวณอัตราดอกเบี้ยที่มีความซับซ้อน ยากต่อการทำความเข้าใจของประชาชนทั่วไป ตลอดจนผลทางกฎหมายของอัตราดอกเบี้ยตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยซึ่งจะเป็นข้อเท็จจริงที่จะต้องมีการนำสืบในกระบวนการพิจารณาของศาลยุติธรรม อันส่งผลให้โจทก์และจำเลยมีภาระเพิ่มขึ้น คณะกรรมการฯ จึงพิจารณาใช้แนวทางกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น¹⁰² โดยให้ลดอัตราดอกเบี้ยที่มีได้กำหนดโดยนิติกรรมหรือโดยบทกฎหมาย อันขัดแย้ง จากอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี ให้เหลือร้อยละ 3 ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราเฉลี่ยปานกลางระหว่างอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและอัตราดอกเบี้ยเงินให้สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ และเป็นอัตราที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบันตามข้อเสนอของธนาคารแห่งประเทศไทย และให้สามารถปรับเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยให้ลดลงหรือเพิ่มขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์และสภาพเศรษฐกิจของประเทศได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา รวมทั้งกำหนดให้กระทรวงการคลังพิจารณาทบทวนอัตราดอกเบี้ยดังกล่าวทุก 3 ปี ให้มีอัตราใกล้เคียงกับอัตราเฉลี่ยระหว่างอัตราดอกเบี้ยเงินฝากกับอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์¹⁰³ สำหรับการพิจารณาแก้ไขมาตรา 224 คณะกรรมการฯ กำหนดให้คิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 3 ต่อปีตามที่กำหนดไว้ในร่างแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 7 บวกด้วยอัตราเพิ่มร้อยละ 2 ต่อปี เพื่อเป็นมาตรการลงโทษและเพื่อมิให้เกิดการประวิงเวลาชำระหนี้ รวมเป็นอัตราดอกเบี้ยผิมนัดทั้งสิ้นร้อยละ 5 ต่อปี ซึ่งสอดคล้องกับอัตราค่าเฉลี่ยในปัจจุบันของอัตราดอกเบี้ย

¹⁰² การปรับปรุงอัตราดอกเบี้ยให้มีการทบทวนทุกกรอบระยะเวลาที่กำหนดเป็นการปรับปรุงในลักษณะเดียวกันกับการปรับปรุงอัตราดอกเบี้ยของประเทศญี่ปุ่นใน พ.ศ. 2560 ที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 404 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น (มีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 เมษายน 2563) โดยปรับลดอัตราดอกเบี้ยที่ไม่ได้กำหนดไว้ในนิติกรรมทั่วไปจากร้อยละ 5 ต่อปี ให้เหลือร้อยละ 3 ต่อปี และให้มีการทบทวนทุก 3 ปีตามหลักเกณฑ์ที่กระทรวงยุติธรรมประกาศกำหนด.

¹⁰³ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, บันทึกเรื่องพิจารณาเสร็จร่างพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (เรื่องเสร็จที่ 262/2564).

เงินให้สินเชื่อขั้นต่ำที่ธนาคารพาณิชย์ที่มีขนาดสินทรัพย์ใหญ่เรียกเก็บจากลูกค้ารายย่อยขั้นต่ำ (minimum retail rate: MRR) ที่ร้อยละ 5.9 ต่อปี และเป็นอัตราดอกเบี้ยผิวน้ำที่เหมาะสมสำหรับการใช้บังคับในระยะแรกก่อนที่จะมีการทบทวนอัตราดอกเบี้ยตามมาตรา 7 ต่อไป¹⁰⁴

จากการพิจารณาอัตราดอกเบี้ยตามกฎหมายต่างประเทศที่ผู้เขียนได้ศึกษามาจะเห็นว่ามีการกำหนดอัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้ง อัตราดอกเบี้ยผิวน้ำ และอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินที่แตกต่างกัน โดยบางประเทศกำหนดอัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งในอัตราหนึ่ง กำหนดอัตราดอกเบี้ยผิวน้ำเพิ่มขึ้นเล็กน้อย และไม่กำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินแต่ให้เป็นดุลพินิจของศาล เช่น กฎหมายประเทศเยอรมนี เป็นต้น บางประเทศกำหนดอัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งและอัตราดอกเบี้ยผิวน้ำไว้ในอัตราต่ำ และกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินในอัตราที่สูงมากกว่าเป็นจำนวนหลายเท่า เช่น กฎหมายของกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ในขณะที่กฎหมายของมลรัฐเดลาแวร์กำหนดให้อัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้ง อัตราดอกเบี้ยผิวน้ำ และอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินในอัตราเท่ากัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อคณะกรรมการพัฒนากฎหมายได้พิจารณากำหนดอัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งและอัตราดอกเบี้ยผิวน้ำ โดยพิจารณาจากแนวทางของกฎหมายประเทศญี่ปุ่น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าการแก้ไขอัตราดอกเบี้ยอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินในมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อาจแก้ไขให้เป็นไปในทำนองเดียวกับกฎหมายประเทศญี่ปุ่น กล่าวคือ แม้กฎหมายประเทศญี่ปุ่นจะกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินที่สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งและอัตราดอกเบี้ยผิวน้ำเป็นจำนวนประมาณ 5-6 เท่า (พิจารณาจากอัตราดอกเบี้ยที่ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2563 ซึ่งประเทศญี่ปุ่นได้แก้ไขอัตราดอกเบี้ยโดยปรับลดอัตราดอกเบี้ยในกรณีที่มีได้กำหนดไว้โดยชัดแจ้งและอัตราดอกเบี้ยผิวน้ำ แต่ยังคงอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินไว้เช่นเดิม) แต่กฎหมายประเทศญี่ปุ่นก็ได้มีการกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินเป็นจำนวนหลายอัตรา โดยขึ้นอยู่กับจำนวนต้นเงินกู้ยืม¹⁰⁵ ซึ่งการกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดหลายอัตราโดยขึ้นอยู่กับจำนวนต้นเงินกู้ดังกล่าวมีมาตั้งแต่สมัยเอโดะ¹⁰⁶ โดยมีเหตุผลว่าเพื่อป้องกันการใช้อัตราดอกเบี้ยในทางที่ผิดโดยการควบคุมมิให้

¹⁰⁴ เฟิงอ้าง.

¹⁰⁵ Shusei Ono, 'Comparative Law and The Civil Code of Japan (II)' (1997) 25 Hitotsubashi Journal of Law and Politic 29, 37-38. <<http://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/hermes/ir/re/8169/HJlaw0250000290.pdf>> accessed 12 Sep 2021.

¹⁰⁶ ในปี ค.ศ. 1877 มีการออกพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา (the Interest Restriction Act of 1877) กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ 3 อัตรา คือ (1) กรณีกู้ยืมเงินน้อยกว่า 100 เยน ให้เรียกเก็บอัตราดอกเบี้ยได้สูงสุดที่ร้อยละ 20 (2) กรณีกู้ยืมเงินตั้งแต่ 100 เยน ถึง 1,000 เยน ให้เรียกเก็บอัตราดอกเบี้ยได้สูงสุดที่ร้อยละ 15 และ (3) กรณีกู้ยืมเงินมากกว่า 1,000 เยนขึ้นไป ให้เรียกเก็บอัตราดอกเบี้ยได้สูงสุดที่ร้อยละ 12 ซึ่งต่อมาในปี ค.ศ. 1919 ได้แก้ไขอัตราดอกเบี้ยเป็นร้อยละ 15 ร้อยละ 12 และร้อยละ 10 ตามลำดับ ซึ่งอัตราดอกเบี้ยทั้งสามอัตราดังกล่าวได้มีการใช้บังคับตลอดมาแม้กระทั่งในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปี ค.ศ. 1954 ประเทศญี่ปุ่นได้มีการออกพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราฉบับใหม่ (the Interest Restriction Act of 1954) โดยปรับจำนวนต้นเงินกู้และอัตราดอกเบี้ยให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและอัตราเงินเฟ้อ

ผู้ให้กู้ยืมเงินเรียกเก็บอัตราดอกเบี้ยในอัตราสูงและปกป้องผู้กู้ยืมมิให้ได้รับความไม่เป็นธรรม¹⁰⁷ อันเป็นการคุ้มครองลูกหนี้¹⁰⁸ เนื่องจากในชั้นการพิจารณาการร่างประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นนั้น ผู้ร่างส่วนใหญ่ให้น้ำหนักไปที่การคุ้มครองประโยชน์ในทางสังคมมากกว่าหลักเสรีภาพในการทำสัญญา โดยมีความเห็นว่า ผู้ให้กู้ยืมเงินย่อมมีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจที่เหนือกว่าผู้กู้ยืมเงิน ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่ผู้ให้กู้ยืมเงินจะใช้สถานะที่เหนือกว่านั้นบังคับให้ผู้กู้ยืมเงินทำสัญญาและเรียกเก็บดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดที่กฎหมายกำหนด¹⁰⁹ ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งคณะกรรมการพัฒนากฎหมายนำมาใช้พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมอัตราดอกเบี้ยมาตรา 7 และมาตรา 224 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ สมควรแก้ไขมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญาผู้กู้ยืมเงิน โดยอาจให้มีอัตราดอกเบี้ยหลายอัตราตามจำนวนเงินต้นตามแนวทางกฎหมายประเทศญี่ปุ่น เช่น หากพิจารณาประกอบกับอัตราดอกเบี้ยที่ผู้เขียนเสนอในหัวข้อที่ 5.1 หรือ 5.2 แล้ว อาจแก้ไขอัตราดอกเบี้ยตามมาตรา 654 โดยกำหนดว่า กรณีเงินต้นมีจำนวนน้อยกว่า 1 แสนบาท ให้กำหนดอัตราดอกเบี้ยได้ไม่เกินร้อยละ 10 ต่อปี กรณีเงินต้นมีจำนวนตั้งแต่ 1 แสนบาท ถึง 1 ล้านบาท ให้กำหนดอัตราดอกเบี้ยได้ไม่เกินร้อยละ 8 ต่อปี กรณีเงินต้นมีจำนวนตั้งแต่ 1 ล้านบาทขึ้นไป ให้กำหนดอัตราดอกเบี้ยได้ไม่เกินร้อยละ 6 ต่อปี เป็นต้น หรือหากคณะกรรมการพัฒนากฎหมายหรือประชาชนทั่วไปเห็นว่าอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปี เป็นอัตราที่เหมาะสมในการกำหนดเป็นอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญาผู้กู้ยืมเงินตามมาตรา 654 ก็อาจแก้ไขอัตราดอกเบี้ยตามมาตรา 654 โดยอาจกำหนดจำนวนเงินต้นที่สามารถกำหนดอัตราดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 15 ต่อปี และเพิ่มอัตราดอกเบี้ยที่เรียกได้สำหรับจำนวนเงินต้นจำนวนอื่น เช่น กำหนดว่า กรณีเงินต้นมีจำนวนน้อยกว่า 1 แสนบาท ให้กำหนดอัตราดอกเบี้ยได้ไม่เกินร้อยละ 15 ต่อปี กรณีเงินต้นมีจำนวนตั้งแต่ 1 แสนบาท ถึง 1 ล้านบาท ให้กำหนดอัตราดอกเบี้ยได้ไม่เกินร้อยละ 12 ต่อปี กรณีเงินต้นมีจำนวนตั้งแต่ 1 ล้านบาทขึ้นไป ให้กำหนดอัตราดอกเบี้ยได้ไม่เกินร้อยละ 9 ต่อปี เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เพื่อป้องกันมิให้ผู้ให้กู้ยืมเอาเปรียบผู้กู้ยืม โดยบังคับให้ผู้กู้ยืมเงินทำสัญญาผู้กู้ยืมเงินเป็นหลายฉบับเพื่อเรียกเก็บอัตราดอกเบี้ยในอัตราสูงสุด เห็นควรต้องกำหนดไว้ด้วยว่า การพิจารณาอัตราดอกเบี้ยต้องพิจารณาจากยอดรวมจำนวนเงินต้นของผู้กู้ยืมเงินแต่ละรายทั้งปีไม่ว่าจะทำสัญญาผู้กู้ยืมเงินกี่ฉบับก็ตาม

ภายหลังสงครามโลกเป็น (1) กรณีผู้กู้ยืมเงินน้อยกว่า 100,000 เยน ให้เรียกเก็บอัตราดอกเบี้ยได้สูงสุดที่ร้อยละ 20 (2) กรณีผู้กู้ยืมเงินตั้งแต่ 100,000 เยน ถึง 1,000,000 เยน ให้เรียกเก็บอัตราดอกเบี้ยได้สูงสุดที่ร้อยละ 15 และ (3) กรณีผู้กู้ยืมเงินมากกว่า 1,000,000 เยนขึ้นไป ให้เรียกเก็บอัตราดอกเบี้ยได้สูงสุดที่ร้อยละ 12 (ดู เพิ่งอ้าง 37).

¹⁰⁷ Naoki Kanayama, 'Struggles against Usurious Loans in Japan' 2(2) Sogang Journal of Law and Business 55.

¹⁰⁸ See Financial Services Agency, 'Q&A' <<https://www.fsa.go.jp/policy/kashikin/qa.pdf>> accessed 12 Sep 2021.

¹⁰⁹ See Naoki Kanayama (เชิงอรรถ 107) 53-72.

6. บทสรุป

โดยที่อัตราดอกเบี้ยที่มีได้กำหนดโดยนิติกรรมหรือโดยบทกฎหมายอันขัดแย้งตามมาตรา 7 และอัตราดอกเบี้ยผิวดินตามมาตรา 224 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ใช้บังคับมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2468 หรือประมาณ 95 ปีมาแล้ว ซึ่งอัตราดอกเบี้ยที่กำหนดไว้ย่อมไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ทำให้มีการตราพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 เพื่อแก้ไขอัตราดอกเบี้ยตามมาตรา 7 และมาตรา 224 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ให้ลดลงกว่าเดิม แต่พระราชกำหนดดังกล่าวมิได้มีการแก้ไขอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินตามมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งจากการศึกษาความเป็นมาของอัตราดอกเบี้ยของไทย เห็นได้ว่าอัตราดอกเบี้ยที่กำหนดในมาตรา 7 และมาตรา 224 น่าจะมีความสัมพันธ์กับอัตราดอกเบี้ยตามมาตรา 654 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ได้ตรารขึ้นในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน ประกอบกับเมื่อพิจารณาเหตุผลในการตราพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 ที่มุ่งหมายช่วยเหลือลูกหนี้ และบทบัญญัติกฎหมายต่างประเทศที่นำมาพิจารณาในการยกร่างพระราชกำหนดฯ ผู้เขียนเห็นว่า ถึงเวลาสมควรที่จะแก้ไขหรือปรับปรุงอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงิน ตามมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นอัตราดอกเบี้ยในกรณีที่ผู้ให้กู้ยืมเงินมิใช่สถาบันการเงิน เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ อัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กำหนดได้ในสัญญากู้ยืมเงินที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงในหัวข้อที่ 5 เป็นเพียงความเห็นและข้อเสนอของผู้เขียนเป็นการเบื้องต้นเท่านั้น โดยอัตราที่เหมาะสมจะเป็นไปตามแนวทางใด (เช่น กำหนดอัตราที่แน่นอน อัตราเป็นขั้นบันได หรืออัตราโดยอ้างอิงกับอัตราทางการเงินอื่น) และมีอัตราเท่าใดนั้น ยังคงคำนึงถึงปัจจัยอื่นประกอบด้วย เช่น อัตราเงินเฟ้อ ส่วนต่างอัตราดอกเบี้ย¹¹⁰ การเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบของผู้มีความเสี่ยงสูง ต้นทุนทางการเงินและความเสี่ยงของผู้ให้กู้ยืมเงิน เป็นต้น

นอกจากนี้ โดยที่อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปี ที่กำหนดในมาตรา 654 (ซึ่งเท่ากับร้อยละ 1.25 ต่อเดือน) เป็นฐานหรือมีความเกี่ยวข้องในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยในกฎหมายอื่นด้วย เช่น อัตราดอกเบี้ยในสัญญากู้ยืมเงินในกรณีผู้ให้กู้เป็นสถาบันการเงิน ตามมาตรา 4¹¹¹ และมาตรา 6¹¹²

¹¹⁰ ส่วนต่างอัตราดอกเบี้ยมี 3 กรณี คือ (1) ส่วนต่างระหว่างอัตราดอกเบี้ยเงินกู้และอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก หรือ Nominal spread (2) ส่วนต่างระหว่างอัตราดอกเบี้ยสินเชื่อบริษัท (effective loan rate : ELR) และอัตราดอกเบี้ยเงินฝากจ่ายเฉลี่ย (effective deposit rate : EDR) หรือ effective spread และ (3) ส่วนต่าง รายได้ดอกเบี้ยสุทธิ หรือ net interest margin (ดู สมภักดิ์ ฤกษ์สมบูรณ์ดี และ ณัฐปภัฏ ธนวิชัยบุรณ์ (ธนาคารแห่งประเทศไทย), ‘ส่วนต่างรายได้ดอกเบี้ยสุทธิของธนาคารพาณิชย์ไทย’ (13 กันยายน 2560) <https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/ArticleAndResearch/FAQ/FAQ_118.pdf> สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2564.

¹¹¹ มาตรา 4 บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขภาวะเศรษฐกิจของประเทศ รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของธนาคารแห่งประเทศไทย มีอำนาจกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่สถาบันการเงิน อาจคิดจากผู้กู้ยืมหรือคิดให้ผู้ให้กู้ยืมให้สูงกว่าร้อยละสิบห้าต่อปีได้”

¹¹² มาตรา 6 บัญญัติว่า “เมื่อรัฐมนตรีกำหนดอัตราดอกเบี้ยตามมาตรา 4 แล้ว มิให้นำมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับแก่การคิดดอกเบี้ยของสถาบันการเงินที่ รัฐมนตรีกำหนดตามมาตรา 4”

แห่งพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. 2523, อัตราดอกเบี้ยในการรับจำนำ ตามมาตรา 17¹¹³ แห่งพระราชบัญญัติโรงรับจำนำ พ.ศ. 2505, ประกาศกระทรวงการคลังที่เกี่ยวกับ ธุรกิจสถาบันการเงินที่ออกตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58 เป็นต้น หากคณะกรรมการพัฒนา กฎหมายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นด้วยกับผู้เขียนว่าสมควรแก้ไขปรับปรุงอัตราดอกเบี้ยตามมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ก็สมควรพิจารณาทบทวนอัตราดอกเบี้ยที่กำหนดใน กฎหมายที่เกี่ยวข้องตามที่คุณเขียนได้กล่าวไปแล้วข้างต้นให้สอดคล้องกันด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับสังคม และเศรษฐกิจที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับลูกหนี้ไม่ว่าเจ้าหนี้จะเป็นสถาบันการเงินหรือมิใช่ก็ตาม รวมถึงเพื่อความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ

¹¹³ มาตรา 17 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ผู้รับจำนำเรียกหรือรับดอกเบี้ยเกินอัตรา ดังต่อไปนี้

- (1) เงินต้นไม่เกิน 2,000 บาท ร้อยละ 2 ต่อเดือน
- (2) เงินต้นส่วนที่เกิน 2,000 บาท ร้อยละ 1.25 ต่อเดือน”